

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет гуманітарно-педагогічний

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

**В. о. завідувача кафедри
соціальної роботи та реабілітації**
(назва кафедри)

_____ **Григоренко Т.В.**
(підпис) (ПІБ)

« _____ » _____ 2026 р.

**БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
(ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ БАКАЛАВРА)**

**на тему «СОЦІАЛЬНА ПРОФІЛАКТИКА ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД
СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ»**

Спеціальність 231 Соціальна робота
(код і назва)

Гарант освітньої програми

Доктор педагогічних наук, професор
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ **Осадченко І.І.**
(підпис) (ПІБ)

**Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи
(Керівник дипломного проєкту бакалавра)**

Кандидат педагогічних наук
(науковий ступінь та вчене звання)

_____ **Бондаренко Н.О.**
(підпис) (ПІБ)

Виконала

_____ (підпис)

Іщенко Д.В.
(ПІБ студента)

КИЇВ – 2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Факультет гуманітарно-педагогічний

ЗАТВЕРДЖУЮ

**В. о. завідувача кафедри
соціальної роботи та реабілітації
(назва кафедри)**

_____ **Григоренко Т.В.**
(підпис) (ПІБ)
« _____ » _____ 2026 р.

З А В Д А Н Н Я

**на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи
студенту (на виконання дипломного проєкту бакалавра
студенту)**

_____ **Іщенко Дарії Вікторівні**

Спеціальність 231 Соціальна робота

(код і назва)

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи (дипломного проєкту бакалавра) «Соціальна профілактика тютюнопаління серед сільської молоді»

затверджена наказом ректора НУБіП України від «16» березня 2026 року № 779 «С»

Термін подання завершеної роботи (проєкту) на кафедру « » 202 р.

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи (дипломного проєкту бакалавра):
наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених; матеріали періодичних видань; навчальна та довідкова література з теми дослідження.

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Проаналізувати стан та особливості поширення тютюнопаління серед сільської молоді як соціального явища, з урахуванням умов проживання та специфіки молодіжного середовища.
2. Здійснити аналіз кількісних і якісних показників тютюнопаління та його соціальних наслідків серед сільської молоді на основі результатів емпіричного дослідження.
3. Розробити програму профілактики тютюнопаління для сільської молоді, спрямовану на зниження соціальної привабливості паління та формування альтернативних форм дозвілля у громаді.
4. Оцінити результати впровадження профілактичної програми у громаді шляхом аналізу змін у рівні поінформованості, ставленні до тютюнопаління та поведінкових намірах молоді.

Дата видачі завдання « » _____ 202 р.

**Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи
(Керівник дипломного проєкту бакалавра)**

_____ **Бондаренко Н.О.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняла до виконання

_____ **Іщенко Д.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Реферат

Бакалаврська кваліфікаційна робота на тему «Соціальна профілактика тютюнопаління серед сільської молоді» містить 55 сторінок друкованого тексту, 10 таблиць, 6 рисунків та додатки. Перелік використаних літературних джерел нараховує 62 найменувань.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в експериментальній перевірці ефективності програми соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено розв'язання таких **завдань**:

1. Проаналізувати стан та особливості поширення тютюнопаління серед сільської молоді як соціального явища, з урахуванням умов проживання та специфіки молодіжного середовища.
2. Здійснити аналіз кількісних і якісних показників тютюнопаління та його соціальних наслідків серед сільської молоді на основі результатів емпіричного дослідження.
3. Розробити програму профілактики тютюнопаління для сільської молоді, спрямовану на зниження соціальної привабливості паління та формування альтернативних форм дозвілля у громаді.
4. Оцінити результати впровадження профілактичної програми у громаді шляхом аналізу змін у рівні поінформованості, ставленні до тютюнопаління та поведінкових намірах молоді.

Об'єктом дослідження є соціальна профілактика тютюнопаління серед молоді.

Предметом дослідження є програма соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді.

Структура роботи: робота складається з трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі досліджено теоретичні засади соціальної профілактики тютюнопаління, розкрито сутність тютюнопаління як соціального явища,

визначено основні чинники його поширення серед молоді, а також проаналізовано соціальні підходи до профілактики та роль соціальної роботи у цьому процесі.

У другому розділі представлено організацію та методи емпіричного дослідження, здійснено аналіз результатів анкетування щодо поширеності, мотивів та умов тютюнопаління серед сільської молоді, а також узагальнено результати напівструктурованого інтерв'ю, що дозволило виявити соціальні та поведінкові чинники цієї практики.

У третьому розділі розроблено програму соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді, описано організацію та етапи її реалізації у громаді, а також здійснено аналіз результатів впровадження профілактичної програми та обґрунтовано її ефективність.

Ключові слова: тютюнопаління, соціальна профілактика, сільська молодь, соціальна робота, соціальне середовище, профілактична програма, поведінкові практики, громада.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПРОФІЛАКТИЦІ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД МОЛОДІ	10
1.1. Поняття тютюнопаління як соціального явища та фактори його поширення.....	10
1.2. Соціальні підходи до профілактики тютюнопаління серед молоді.....	14
1.3. Роль і завдання соціальної роботи у профілактиці тютюнопаління.....	18
Висновки до розділу 1	20
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ОЦІНКА ПРОФІЛАКТИЧНИХ ПОТРЕБ.....	23
2.1. Організація та методи емпіричного дослідження.....	23
2.2. Результати анкетування щодо поширеності, мотивів та умов тютюнопаління серед сільської молоді.....	27
2.3. Результати напівструктурованого інтерв'ю.....	32
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ.....	43
3.1. Програма соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді.....	43
3.2. Організація та реалізація профілактичної програми у громаді.....	45
3.3. Аналіз результатів впровадження профілактичної програми.....	59
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена стійкою поширеністю тютюнопаління серед молоді в Україні, що залишається однією з найгостріших соціальних проблем сучасного суспільства. Молодь є найбільш уразливою соціальною групою до впливу негативних поведінкових практик, зокрема вживання тютюнових і нікотинових виробів, оскільки саме в цьому віці формуються життєві установки, цінності та моделі соціальної поведінки. Раннє залучення до тютюну тютюнопаління призводить до закріплення шкідливих звичок, що в подальшому негативно впливають не лише на стан здоров'я, а й на соціальну активність, освітні досягнення та професійні перспективи молодих людей.

Особливої уваги в цьому контексті потребує сільська молодь, яка перебуває в умовах обмеженого доступу до якісних профілактичних, освітніх та соціальних послуг. У сільській місцевості проблема тютюнопаління часто набуває прихованого характеру та сприймається як соціально допустима або традиційна форма поведінки. Значний вплив мають приклади з найближчого оточення, зокрема родини, однолітків та місцевої громади, де тютюнопаління нерідко розглядається як елемент дорослості або засіб соціальної інтеграції. Відсутність альтернативних форм дозвілля та самореалізації лише посилює ризик залучення молоді до тютюнопаління.

Попри посилення державної політики у сфері контролю над тютюном, запровадження заборон на рекламу, підвищення акцизів та проведення загальнонаціональних інформаційних кампаній, ці заходи не завжди є достатньо ефективними саме для сільських територій. Профілактичні ініціативи здебільшого мають загальний характер і не враховують специфіку соціального середовища сільської молоді, що зумовлює потребу у цілеспрямованій соціальній роботі, орієнтованій на локальний рівень, залучення ресурсів громади та формування несприйняття тютюнопаління як соціальної норми.

Соціальна робота у сфері профілактики тютюнопаління виступає важливим інструментом комплексного впливу на проблему, оскільки поєднує інформаційно-просвітницьку діяльність, соціальну підтримку, роботу з групами ризику та активізацію громади. Вона спрямована не лише на інформування про шкodu тютюнопаління, а й на зміну соціального середовища, зниження впливу негативних чинників, формування відповідального ставлення до власного здоров'я та розвиток соціально схвальних моделей поведінки. Особливої ваги набуває розробка та реалізація профілактичних програм, адаптованих до реальних потреб і можливостей сільських громад.

Проблема тютюнопаління серед молоді та шляхи її профілактики неодноразово ставали предметом наукових досліджень українських і зарубіжних учених. Зокрема, питання поширеності тютюнопаління серед молоді та підлітків висвітлювалися у працях Г. Латіної, Г. Заїкіної, М. Завадської, О. Різник, Г.Слабкого. Соціальні та медико-соціальні аспекти тютюнопаління аналізували І. Р.Махновська, К. Кубицька, Л. Нечитайло, К. Чорна. Роль профілактичної діяльності та виховання несприйнятливості до тютюнопаління розглядали А. Мельник, Л. Маценко, Д. Замогильний. Водночас питання цілеспрямованої соціальної роботи саме із сільською молоддю залишаються недостатньо розробленими.

Таким чином, актуальність обраної теми зумовлена поєднанням високого рівня поширеності тютюнопаління серед молоді, специфічних соціальних умов сільської місцевості та потреби у практично орієнтованих профілактичних заходах. Дослідження ролі соціальної роботи у профілактиці тютюнопаління серед сільської молоді дає змогу не лише поглибити наукові уявлення про цю проблему, а й розробити ефективні підходи та програми, спрямовані на зміцнення здоров'я молодого покоління та розвиток соціального потенціалу сільських громад.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в експериментальній перевірці ефективності програми соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено розв'язання таких завдань:

1. Проаналізувати стан та особливості поширення тютюнопаління серед сільської молоді як соціального явища, з урахуванням умов проживання та специфіки молодіжного середовища.
2. Здійснити аналіз кількісних і якісних показників тютюнопаління та його соціальних наслідків серед сільської молоді на основі результатів емпіричного дослідження.
3. Розробити програму профілактики тютюнопаління для сільської молоді, спрямовану на зниження соціальної привабливості паління та формування альтернативних форм дозвілля у громаді.
4. Оцінити результати впровадження профілактичної програми у громаді шляхом аналізу змін у рівні поінформованості, ставленні до тютюнопаління та поведінкових намірах молоді.

Об'єктом дослідження є соціальна профілактика тютюнопаління серед молоді.

Предметом дослідження є програма соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи:

- зокрема аналіз і синтез наукових джерел;
- порівняння та узагальнення для опрацювання теоретичних положень;
- емпіричні методи збору даних: анкетування, напівструктуроване інтерв'ю та елементи фокус-групового обговорення;
- методи кількісного та якісного аналізу.

Теоретична значущість роботи полягає в узагальненні сучасних підходів до профілактики тютюнопаління в контексті соціальної роботи та уточненні ролі соціального працівника у роботі з сільською молоддю.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання розробленої профілактичної програми, отриманих висновків і рекомендацій у

діяльності соціальних працівників, фахівців центрів соціальних служб, закладів освіти та органів місцевого самоврядування у сільських громадах.

База дослідження – Центр надання соціальних послуг Лохвицької міської ради.

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПРОФІЛАКТИЦІ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД МОЛОДІ

1.1. Поняття тютюнопаління як соціального явища та фактори його поширення

Тютюнопаління у сучасному суспільстві розглядається не лише як шкідлива звичка, а як складне соціальне явище, що формується під впливом різноманітних суспільних, культурних та економічних чинників. Поширення тютюнопаління серед молоді відображає загальні тенденції соціалізації та трансформації ціннісних орієнтацій. Особливо актуальною ця проблема є для молодого покоління, оскільки саме в юнацькому віці відбувається засвоєння моделей поведінки, прийнятих у найближчому соціальному оточенні. Тютюнопаління поступово інтегрується у повсякденне життя як елемент дозвілля, комунікації та самоствердження. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, значна частка молоді починає курити ще у підлітковому віці [1]. Отже, виникає необхідність розгляду тютюнопаління саме в соціальному, а не виключно медичному контексті. Усвідомлення соціальної природи цього явища є важливим для подальшої розробки ефективних профілактичних заходів. Тому аналіз поняття тютюнопаління та чинників його поширення є ключовим елементом теоретичного обґрунтування дослідження.

У науковій літературі тютюнопаління визначається як соціально зумовлена форма поведінки, що пов'язана з регулярним або епізодичним вживанням тютюнових чи нікотинових виробів. Як зазначає Л. Корінчак, тютюнопаління формується в процесі соціальної взаємодії та закріплюється через повторення у звичних життєвих ситуаціях [16, с. 426]. Воно не виникає спонтанно, а є результатом поєднання індивідуального вибору та зовнішнього впливу. У молодіжному середовищі тютюнопаління часто сприймається як соціально допустима або нейтральна практика [8, с. 3]. Дане сприйняття сприяє зниженню критичного ставлення до тютюнопаління. Соціальне значення тютюнопаління

змінюється залежно від контексту середовища. У сільській місцевості воно нерідко асоціюється з дорослішанням. Отже, це підтверджує соціальну обумовленість даного явища [34, с. 325].

Важливим аспектом розуміння тютюнопаління є його зв'язок із соціальними нормами та традиціями. За спостереженнями Г. Латіної та співавторів, у багатьох громадах тютюнопаління тривалий час залишалося прийнятною формою поведінки, що не викликала суспільного осуду [20, с. 4]. Молодь, перебуваючи у такому середовищі, сприймає тютюнопаління як звичну частину повсякденного життя. Соціальні норми виконують функцію регулятора поведінки, визначаючи межі допустимого. Якщо тютюнопаління не засуджується, воно швидко поширюється серед молодих людей. Особливо це характерно для малих населених пунктів, де соціальний контроль має неформальний характер [36, с. 1008]. Саме відсутність негативної реакції з боку оточення сприяє закріпленню цієї практики. Узагальнюючи, соціальні норми виступають одним із ключових факторів поширення тютюнопаління.

Суттєвий вплив на формування тютюнопаління має соціальне оточення молодої людини. Як наголошує О. Габелкова, приклад близьких людей, особливо батьків та друзів, значною мірою визначає ставлення молоді до тютюнопаління [3, с. 447]. Тютюнопаління в колі однолітків часто виконує функцію налагодження комунікації та групової приналежності. Молодь може сприймати відмову від тютюнопаління як ризик соціальної ізоляції [13, с. 28]. У таких умовах тютюнопаління стає інструментом адаптації до групи. Дослідження В. Дівака свідчать, що саме тиск з боку ровесників є одним із найпоширеніших мотивів початку тютюнопаління [8, с. 5]. Соціальне оточення формує уявлення про нормальність цієї поведінки, що особливо небезпечно для молоді з обмеженими альтернативами соціальної активності [22, с. 122].

Одним із чинників поширення тютюнопаління є доступність тютюнових і нікотинових виробів. За даними МОЗ України, навіть за наявності законодавчих обмежень молодь має відносно легкий доступ до сигарет та електронних пристроїв [25]. У сільській місцевості контроль за дотриманням заборон часто є

недостатнім. Це створює умови для безперешкодного придбання тютюнової продукції [31]. Доступність напряму впливає на рівень поширеності тютюнопаління. Молоді люди рідко усвідомлюють довгострокові наслідки власних дій. За відсутності обмежень тютюнопаління швидко переходить із епізодичної у регулярну практику [9, с. 62].

Важливу роль у поширенні тютюнопаління відіграє інформаційне середовище. Попри заборону реклами тютюнових виробів, образи тютюнопаління залишаються присутніми у медіапросторі [31]. За спостереженнями В.Ступницького, молодь часто стикається з непрямою популяризацією тютюнопаління через соціальні мережі та масову культуру, що формує спотворене уявлення про безпечність тютюнових виробів. Особливої популярності набули електронні сигарети, які сприймаються як менш шкідливі [38, с. 45]. Вищевказана інформаційна подача знижує рівень настороженості молоді. Інформаційний вплив є одним із найпотужніших соціальних чинників. Відсутність якісної просвітницької роботи посилює цей ефект.

Соціально-економічні умови також істотно впливають на поширення тютюнопаління серед молоді. Як зазначають І. Рогач та співавтори, нестабільність соціального становища підвищує схильність молоді до шкідливих звичок. Тютюнопаління часто використовується як спосіб зняття напруження або заповнення вільного часу. У сільській місцевості ця тенденція посилюється через обмежені можливості для самореалізації [34, с. 326]. Молодь нерідко не має доступу до культурних або спортивних заходів. За таких умов тютюнопаління стає частиною повсякденного дозвілля. Соціально-економічні труднощі знижують мотивацію до здорового способу життя. Це підтверджує необхідність комплексного соціального підходу до профілактики [36, с. 1009].

Для узагальнення основних факторів поширення тютюнопаління серед молоді доцільно подати їх у вигляді таблиці. (Таблиця 1.1.)

Таблиця 1.1

Основні соціальні фактори поширення тютюнопаління серед молоді

Група факторів	Характеристика
Соціальні норми	Соціальна нейтральність щодо тютюнопаління, відсутність стійкого суспільного осуду
Соціальне оточення	Вплив прикладу однолітків і членів родини
Доступність	Фактична можливість придбання тютюнових виробів молоддю
Інформаційні	Вплив медіапростору та цифрових комунікацій
Соціально-економічні	Обмежені можливості самореалізації та дозвілля

Аналіз наведених факторів свідчить про багатовимірність проблеми тютюнопаління. Кожен із чинників не діє ізольовано, а взаємодіє з іншими. Саме тому одновимірні профілактичні заходи є малоефективними. Соціальна природа тютюнопаління вимагає соціально орієнтованих рішень. Загалом, теоретичне осмислення факторів поширення є основою подальшого аналізу та дозволяє визначити ключові напрями профілактичної роботи.

Отже, тютюнопаління слід розглядати як соціальне явище, що формується під впливом комплексу соціальних, культурних, інформаційних та економічних чинників. Наукові джерела свідчать, що особливу роль у його поширенні відіграють соціальні норми, приклад оточення та доступність тютюнової продукції. Для молоді тютюнопаління часто виконує функцію соціальної адаптації та групової інтеграції. У сільській місцевості ця проблема ускладнюється обмеженими можливостями для альтернативної діяльності. Аналіз факторів поширення тютюнопаління підтверджує необхідність соціально орієнтованого підходу до профілактики. Саме соціальна робота здатна врахувати специфіку середовища та вплинути на умови формування поведінки. Отримані теоретичні положення є підґрунтям для розгляду соціальних підходів до профілактики тютюнопаління.

1.2. Соціальні підходи до профілактики тютюнопаління серед молоді

Профілактика тютюнопаління серед молоді в сучасних умовах розглядається як комплексний соціальний процес, що поєднує освітні, виховні, інформаційні та соціально-педагогічні впливи. Ефективна профілактика має бути спрямована не лише на інформування про шкodu тютюнопаління, а й на формування соціально схвалюваних моделей поведінки. Молодь є особливо чутливою до впливу соціального середовища, тому профілактичні заходи повинні враховувати вікові, психологічні та соціокультурні особливості. Соціальні підходи передбачають зміну умов, у яких формується поведінка молодої людини.

Як зазначає О. Різник, профілактика є найбільш результативною тоді, коли вона реалізується системно та на ранніх етапах соціалізації. Важливу роль відіграє міжвідомча взаємодія соціальних служб, освітніх закладів та громадських організацій. Саме соціальний підхід дозволяє розглядати тютюнопаління як соціально зумовлене явище, а не лише індивідуальну звичку.

У науковій літературі виділяють декілька основних соціальних підходів до профілактики тютюнопаління серед молоді. (Рис.1.1.)

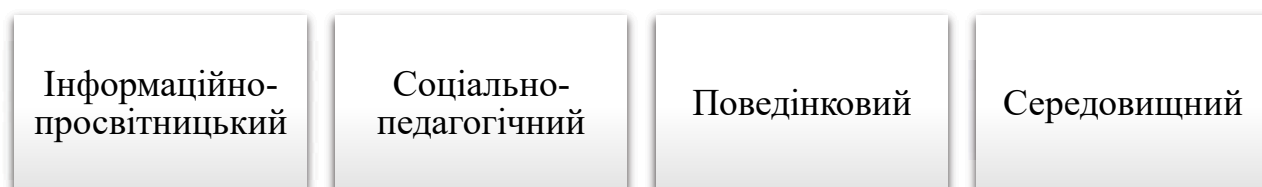

Рис.1.1. Основні соціальні підходи до профілактики тютюнопаління серед молоді

За узагальненням Л. Нечитайло та К. Чорної, ці підходи включають інформаційно-просвітницький, соціально-педагогічний, поведінковий та середовищний напрями [27]. Кожен із них має власні методи та інструменти впливу. Інформаційно-просвітницький підхід орієнтований на підвищення рівня обізнаності молоді щодо наслідків вживання тютюнових і нікотинових виробів. Соціально-педагогічний підхід спрямований на формування ціннісних

орієнтацій і відповідального ставлення до власного здоров'я. Поведінковий підхід акцентує увагу на розвитку навичок відмови від тютюнопаління та протидії соціальному тиску. Середовищний підхід передбачає зміну соціального простору, у якому перебуває молодь. Як підкреслює В. Дівак, саме поєднання цих підходів забезпечує сталий профілактичний ефект [8].

Одним із найбільш поширених є інформаційно-просвітницький підхід, який реалізується через лекції, тренінги, соціальні кампанії та мас-медіа. За даними Центру громадського здоров'я МОЗ України, систематичне інформування молоді сприяє зниженню рівня споживання тютюнових виробів [1]. Водночас дослідники наголошують, що самотійно цей підхід має обмежену ефективність. Як зазначає І. Ківерник, знання про шкоду тютюнопаління не завжди трансформуються у зміну поведінки. Молодь часто сприймає інформацію формально або ігнорує довгострокові ризики для здоров'я. Тому інформаційні заходи повинні доповнюватися інтерактивними формами роботи [14]. Особливе значення мають приклади з реального життя та участь молоді у дискусіях.

Соціально-педагогічний підхід у профілактиці тютюнопаління спрямований на формування у молоді цінностей здорового способу життя. Він передбачає комплексну виховну роботу, що охоплює школу, сім'ю та соціальне середовище. Як підкреслюють А. Мельник та Л. Маценко, системність є ключовим чинником ефективності цього підходу [24]. Особлива увага приділяється розвитку життєвих навичок, здатності приймати зважені рішення та протистояти негативному впливу однолітків. У рамках підходу активно застосовуються тренінгові технології, що сприяють формуванню асертивної поведінки молоді. Педагоги та соціальні працівники організовують інтерактивні заняття, що дозволяють відпрацьовувати навички самоконтролю у різних соціальних ситуаціях. Важливим компонентом є участь батьків, оскільки сім'я визначає первинні моделі поведінки та ставлення до тютюнопаління. Отже, робимо висновок, що соціально-педагогічний підхід впливає на глибинні установки та формує стійку несприйнятливості до тютюнопаління.

Застосування тренінгових технологій у межах соціально-педагогічного підходу дозволяє молоді ефективно моделювати поведінку у складних ситуаціях. Тренінги включають рольові ігри, дискусії та практичні вправи, що формують навички відмови від тютюнопаління. Як зазначають А. Мельник та Л. Маценко, саме інтерактивні методи дозволяють впливати на мотивацію та внутрішні переконання [24]. Особлива увага приділяється розвитку комунікативних навичок та здатності аргументовано відстоювати власну позицію. Використання групових форм роботи створює атмосферу підтримки серед однолітків. У цьому контексті педагоги виконують роль наставників і модераторів. Важливо, що результати таких заходів мають тривалий ефект на формування здоров'язберезувальної поведінки. Соціально-педагогічний підхід орієнтований на профілактику ще до появи шкідливих звичок.

Поведінковий підхід фокусується на конкретних моделях поведінки, що пов'язані з тютюнопалінням. Він базується на формуванні навичок самоконтролю та подоланні залежної поведінки. За даними У. Дармокрик, мотиваційні чинники є визначальними у формуванні тютюнової поведінки [5]. Програми профілактики повинні враховувати індивідуальні потреби та мотиви молодих людей. У межах цього підходу застосовуються психологічні консультації, групи підтримки та тренінги. Важливим аспектом є навчання молоді відмовлятися від тютюнопаління у стресових або соціально складних ситуаціях. Дж. ДіФранца зазначає, що залежність може формуватися вже після перших спроб тютюнопаління, що потребує раннього втручання [9]. Поведінковий підхід ефективний особливо при інтеграції з соціально-педагогічними методами.

Робота в рамках поведінкового підходу включає моделювання життєвих ситуацій, де можливі спокуси до тютюнопаління. Молодь навчається аналізувати ризики та наслідки власної поведінки. Консультації і тренінги допомагають відпрацювати стратегії уникнення шкідливих впливів. У. Дармокрик підкреслює, що ефективна профілактика передбачає врахування мотиваційних чинників кожного підлітка [5]. Важливу роль відіграє психологічна підтримка та створення

безпечного середовища для експериментування із позитивними навичками. Дж. ДіФранца наголошує на важливості раннього втручання для запобігання формуванню залежності [9]. Комплексне застосування поведінкових методів дозволяє підвищити стійкість молоді до соціального тиску та пропозицій тютюнопаління.

Середовищний підхід передбачає зміну зовнішніх умов, що знижують ймовірність тютюнопаління. Він включає обмеження доступності тютюнових виробів та заборону реклами для молоді. За даними ВООЗ, створення бездимного простору та суворі соціальні норми значно зменшують рівень тютюнопаління серед підлітків [11]. В Україні цей підхід реалізується через законодавчі ініціативи та державні програми контролю за продажем тютюну. Як зазначає В. Ступницький, державне регулювання є важливим інструментом соціальної профілактики [38]. Особливе значення мають альтернативні форми дозвілля, які відволікають молодь від шкідливих звичок. Середовищний підхід впливає на поведінку не через примус, а через формування нових соціальних норм та культури здорового способу життя.

Створення сприятливого середовища включає розвиток дозвільних та освітніх програм, які стимулюють здоровий спосіб життя. Молодь отримує доступ до спортивних секцій, гуртків та культурних заходів, що зменшує час для потенційно ризикової поведінки. Законодавче обмеження реклами та місць продажу тютюнових виробів створює соціальні бар'єри для тютюнопаління. В. Ступницький підкреслює, що такі заходи підтримують формування соціально прийнятних моделей поведінки [38]. Державна та громадська підтримка дозволяє ефективно реалізовувати профілактичні програми. Середовищний підхід у поєднанні з соціально-педагогічними методами створює комплексний вплив на молодь. Він сприяє зменшенню ризику початку тютюнопаління та зміцненню здоров'язберезувальної поведінки. У результаті формується культура здоров'я, що впливає на майбутні покоління.

Підкреслимо, що соціальні підходи до профілактики тютюнопаління серед молоді є багатокомпонентними та взаємодоповнювальними. Жоден із підходів не

може бути ефективним у відриві від інших. Комплексне поєднання інформаційних, педагогічних, поведінкових та середовищних заходів забезпечує стійкий профілактичний результат. Особливо важливо адаптувати ці підходи до конкретних умов громади та соціального середовища молоді, що, в свою чергу, підвищує рівень залученості та ефективності профілактичної роботи. Соціальна профілактика повинна мати довготривалий і системний характер. Саме такий підхід відповідає сучасним вимогам соціальної роботи з молоддю.

1.3. Роль і завдання соціальної роботи у профілактиці тютюнопаління

Соціальна робота у сфері профілактики тютюнопаління серед молоді є важливою складовою системи громадського здоров'я та соціального захисту. Соціальна робота дозволяє поєднати індивідуальний, груповий та громадський рівні профілактичного впливу. Вона орієнтована на попередження формування залежної поведінки ще на ранніх етапах соціалізації. Молодь як соціальна група характеризується підвищеною вразливістю до негативних соціальних впливів. Саме тому соціальна робота виступає інструментом системного впливу на умови життя та соціальне середовище молодих людей. Соціальний працівник у профілактичній діяльності виконує функції координатора, консультанта та посередника. За даними МОЗ України, міждисциплінарний підхід у профілактиці суттєво підвищує її ефективність [25].

Основною метою соціальної роботи у профілактиці тютюнопаління є формування у молоді стійкої мотивації до здорового способу життя. Як підкреслює Л. Яшук, профілактика має бути спрямована не лише на запобігання курінню, а й на розвиток особистісних ресурсів молоді [48]. Важливим завданням є підвищення рівня соціальної відповідальності та самосвідомості. Соціальна робота також передбачає зниження впливу ризикових факторів соціального середовища. До таких факторів належать негативний приклад оточення та дефіцит позитивних соціальних ролей. Як зазначає В. Дівак, ефективна профілактика базується на поєднанні інформаційних і соціально-педагогічних заходів [8]. Значну роль відіграє формування альтернативних форм дозвілля.

Важливим напрямом соціальної роботи є індивідуальна профілактична діяльність із молоддю, яка вже має досвід тютюнопаління. За даними І. Демченка та П.Васильківського, індивідуальний супровід осіб, що бажають припинити курити, суттєво підвищує ймовірність успішної відмови від тютюну [6]. Соціальний працівник проводить первинну оцінку рівня залежності та мотивації. У практиці застосовуються консультативні бесіди та мотиваційні інтерв'ю. Важливим є формування реалістичних цілей та підтримка на всіх етапах відмови від тютюнопаління. Як зазначає Дж. ДіФранца, навіть короткотривалі втручання можуть мати позитивний ефект за умови регулярності [9]. Індивідуальна робота дозволяє враховувати особистісні та соціальні особливості молодої людини.

Групові форми соціальної роботи є не менш важливими у профілактиці тютюнопаління серед молоді. Вони сприяють формуванню підтримувального соціального середовища та позитивних моделей поведінки. Як зазначає А.Замогильний, групова робота дозволяє використовувати ефект взаємного впливу та соціального навчання [10]. У межах групових заходів застосовуються тренінги, дискусії, рольові ігри та тематичні зустрічі. Згадані форми сприяють розвитку навичок комунікації та критичного мислення. Молодь отримує можливість відкрито обговорювати проблеми, пов'язані з тютюнопалінням. Важливою є роль груп підтримки для тих, хто намагається відмовитися від тютюнопаління. Як підкреслює Л. Нечитайло, групова підтримка знижує ризик рецидиву [27]. Групові форми роботи підвищують рівень залученості молоді до профілактичних програм.

Соціальна робота у профілактиці тютюнопаління також здійснюється на рівні громади. Цей напрям передбачає взаємодію з органами місцевого самоврядування, закладами освіти та громадськими організаціями. Громадські ініціативи є ефективним інструментом формування бездимного середовища [4]. Соціальні працівники беруть участь у розробці та реалізації профілактичних програм. Значну увагу приділяють інформаційним кампаніям та просвітницьким заходам. Важливою є робота з батьками та педагогами як ключовими агентами

соціалізації. Як підкреслює В. Ступницький, локальні програми профілактики повинні враховувати специфіку громади [38].

Для систематизації завдань соціальної роботи у профілактиці тютюнопаління доцільно подати їх у вигляді таблиці.(Таблиця 1.2.)

Таблиця 1.2.

Основні завдання соціальної роботи у профілактиці тютюнопаління серед молоді

Рівень роботи	Завдання
Індивідуальний	Консультування та мотивація до відмови від тютюнопаління
Груповий	Формування навичок здорової поведінки
Громадський	Створення бездимного соціального середовища
Освітній	Виховання цінностей здорового способу життя

Отже, соціальна робота відіграє системоутворюючу роль у профілактиці тютюнопаління серед молоді. Ефективність профілактики залежить від узгодженості дій на всіх рівнях соціальної роботи. Поєднання індивідуальних, групових і громадських форм діяльності забезпечує комплексний вплив. Соціальна робота дозволяє не лише запобігати курінню, а й формувати стійкі здоров'язбережувальні установки. Особливе значення має адаптація профілактичних заходів до потреб конкретних соціальних груп, що підвищує результативність та соціальну значущість профілактичної діяльності. У сучасних умовах роль соціальної роботи у сфері профілактики тютюнопаління продовжує зростати.

Висновки до розділу 1

У цьому розділі дослідження тютюнопаління розглянуто як складне соціальне явище, що формується під впливом соціальних, психологічних та середовищних чинників. Встановлено, що поширення тютюнопаління серед молоді не зводиться лише до індивідуального вибору, а тісно пов'язане з

соціальними нормами, груповим тиском та доступністю тютюнових виробів. Відсутність чіткого соціального осуду цієї поведінки сприяє її закріпленню у молодіжному середовищі, тоді як сімейні установки та поведінкові зразки однолітків визначають характер мотивації до паління. Теоретичний аналіз підтвердив, що молодь є соціально вразливою групою щодо формування адиктивної поведінки, що визначає необхідність комплексного підходу до профілактики.

Аналіз наукових джерел дозволив виділити основні соціальні підходи до профілактики тютюнопаління серед молоді. Інформаційно-просвітницький підхід забезпечує базове знання про наслідки паління, але його ефективність обмежена без підтримки інших стратегій. Соціально-педагогічний підхід сприяє формуванню ціннісних орієнтацій та відповідального ставлення до здоров'я. Поведінковий підхід орієнтований на розвиток навичок відмови та протидії соціальному тиску, а середовищний підхід змінює соціальні простори та групові норми, що зменшує ризик залучення до паління. Узагальнення цих позицій засвідчило доцільність комбінованого застосування підходів у профілактичній роботі.

В розділі підкреслено, що соціальна робота є ключовим інструментом профілактики тютюнопаління. Вона забезпечує цілісний вплив на особистість, групу та громаду, поєднуючи освітні, виховні та підтримувальні заходи. Особливу роль відіграє системність і раннє втручання, а соціальний працівник виступає координатором між закладами освіти, соціальними службами та громадськими організаціями. Індивідуальні форми роботи дозволяють враховувати мотивацію та особистісні особливості молодих людей, а групові форми підтримують формування здорових соціальних норм і позитивних моделей поведінки. Участь молоді у тренінгах і групах підтримки підвищує відповідальність за власне здоров'я та розвиток асертивної поведінки, знижуючи ризик залучення до паління.

Розділ також акцентує роль громади у профілактичній роботі. Ефективність заходів значною мірою залежить від взаємодії соціальних служб, закладів освіти

та громадських організацій, а формування бездимного соціального середовища сприяє зменшенню поширеності паління. Залучення молоді до альтернативної діяльності створює можливості для соціальної самореалізації та зменшує ризик повторних спроб паління. Підкреслено важливість локальних програм, адаптованих до умов конкретної громади, що підвищує стійкість профілактичних результатів.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчив, що профілактика тютюнопаління серед молоді потребує комплексного соціального підходу, який поєднує різні профілактичні стратегії та форми соціальної роботи. Ці висновки створюють логічний місток до емпіричного розділу 2, де на основі анкетування та гайд-інтерв'ю визначено стан поширення паління та його соціальні чинники у сільській молоді. Отримані дані слугуватимуть основою для розробки та впровадження практичної програми профілактики, описаної у розділі 3, що забезпечує безперервний перехід від теоретичних положень до практичних рішень.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИННИКІВ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ ТА ОЦІНКА ПРОФІЛАКТИЧНИХ ПОТРЕБ

2.1. Організація та методи емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження чинників тютюнопаління серед сільської молоді було спрямоване на отримання цілісного уявлення про масштаби поширення цієї практики, її соціальні передумови та профілактичні потреби молодих людей. Актуальність такого аналізу зумовлена тим, що в умовах сільської місцевості поведінкові моделі формуються під впливом специфічного соціального середовища, обмежених можливостей дозвілля та тісних міжособистісних зв'язків. Для досягнення поставленої мети було обрано комбінований дизайн дослідження, який поєднав кількісні та якісні методи збору інформації. Такий підхід дав змогу не лише зафіксувати наявність або відсутність досвіду тютюнопаління, а й проаналізувати мотиваційні та контекстуальні аспекти цієї поведінки. Основний акцент робився на вивченні реальних повсякденних практик молоді, а не декларативних оцінок. Вибір методів здійснювався з урахуванням вікових особливостей респондентів та специфіки громади. Важливою умовою було забезпечення довірливої атмосфери спілкування. У цілому методична стратегія відповідала прикладному характеру дослідження та його соціально-практичній спрямованості.

Базою проведення дослідження став Центр надання соціальних послуг Лохвицької міської ради, який здійснює соціальну роботу з молоддю, що проживає у сільських населених пунктах територіальної громади. Установа обрана з огляду на її безпосередній контакт із молодими людьми та наявність практичного досвіду роботи з питаннями профілактики ризикованої поведінки. Проведення дослідження було погоджене з адміністрацією та фахівцями Центру. Організаційна підтримка з боку установи сприяла налагодженню комунікації з потенційними учасниками. Опитування відбувалося у приміщенні Центру, у

звичних для молоді умовах, що дозволило мінімізувати психологічну напругу та підвищити рівень відкритості відповідей. Дослідницька робота не втручалася у поточну діяльність установи. Усі заходи проводилися з дотриманням професійних стандартів соціальних досліджень.

Особлива увага приділялася етичним принципам організації дослідження. Кожному учаснику надавалася інформація про мету, завдання та зміст опитування. Наголошувалося на добровільності участі та праві відмовитися від відповідей без будь-яких наслідків.

Перед початком збору даних було отримано усну згоду респондентів на участь. Персональні дані не фіксувалися, що забезпечило повну анонімність. Отримана інформація використовувалася виключно в узагальненому вигляді для наукових цілей. Зібрані матеріали зберігалися без зазначення імен чи інших ідентифікаційних ознак. Дотримання етичних норм є особливо важливим у невеликих громадах, де соціальні зв'язки мають тісний характер.

Вибірка дослідження становила 12 осіб віком від 16 до 25 років, які постійно проживають у сільських населених пунктах громади. До складу вибірки увійшли як юнаки, так і дівчата з різним рівнем освіти та соціального досвіду (див. табл. 2.1.). Усі учасники перебували у полі зору соціальних служб або брали участь у заходах Центру.

Основним критерієм включення було проживання у сільській місцевості та належність до молодіжної вікової категорії. Додатково враховувалася готовність до відкритої участі в дослідженні. Вибірка має цільовий характер і не претендує на статистичну репрезентативність. Водночас вона дозволяє виявити типові тенденції та проблемні аспекти, характерні для частини сільської молоді.

Таблиця 2.1

Соціально-демографічні характеристики респондентів

Показник	Кількість осіб	%
Юнаки	6	50
Дівчата	6	50

Вік 16–18 років	4	33
Вік 19–21 років	4	33
Вік 22–25 років	4	34
Навчаються	7	58
Працюють	3	25
Тимчасово не працюють/не навчаються	2	17

Наочно інформація у відсотках відображена на рис. 2.1.

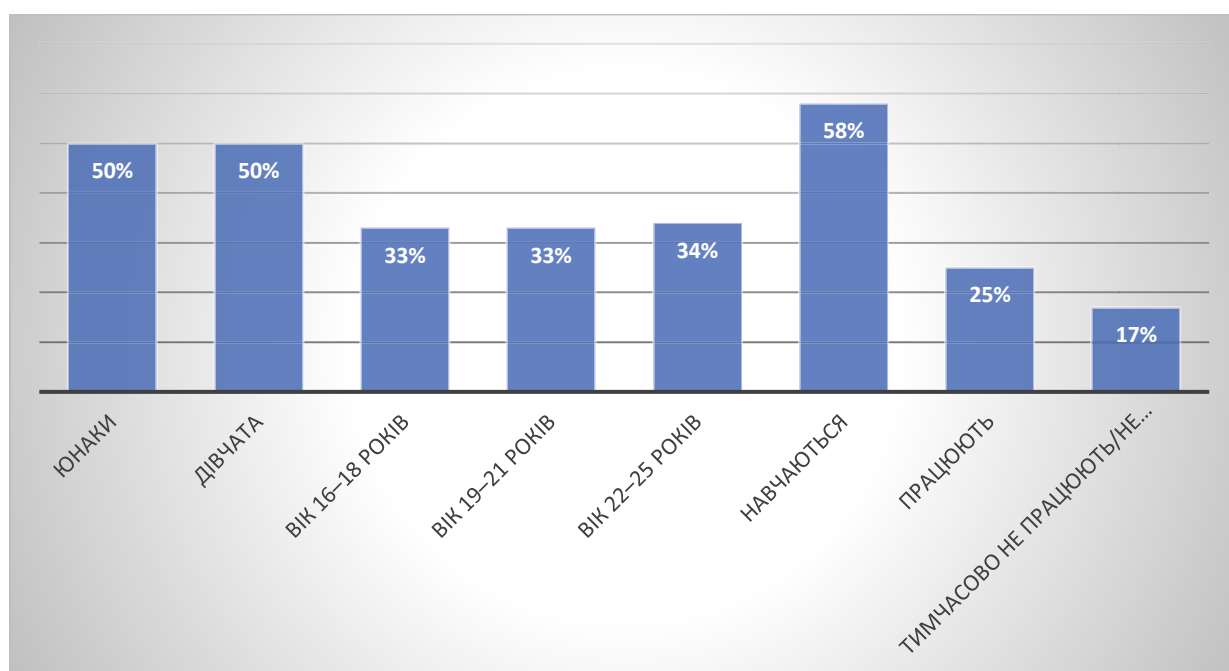

Рис.2.1. Соціально-демографічні характеристики респондентів

Представлені дані засвідчують відносну гендерну збалансованість вибірки. Вікові групи розподілені рівномірно, що дає змогу врахувати позиції різних підгруп молоді. Переважна частина респондентів продовжує навчання, що є типовим для зазначеного вікового діапазону. Наявність працюючих і тимчасово не зайнятих осіб відкриває можливість простежити вплив різних соціальних статусів на поведінкові практики.

Основним інструментом кількісного збору даних було анкетування. Анкета розроблялася з урахуванням мети дослідження та містила запитання закритого і напівзакритого типу. Інструмент спрямовувався на вимірювання поширеності тютюнопаління, частоти вживання тютюнових виробів та віку першої спроби.

Окремі запитання стосувалися ставлення до куріння в молодіжному середовищі. Додатково з'ясовувалася поінформованість про наслідки для здоров'я. Формулювання залишалися нейтральними та зрозумілими для респондентів. Анкета не містила оціночних або провокативних тверджень, що забезпечило більш об'єктивний характер відповідей (Додаток А).

Структурно анкета складалася з кількох тематичних блоків. Перший блок охоплював соціально-демографічні характеристики учасників. Другий блок був присвячений наявності або відсутності досвіду тютюнопаління. Третій блок включав питання щодо мотивів початку куріння та впливу оточення. Окремий розділ стосувався ставлення до профілактичних заходів у громаді. Послідовність запитань вибудовувалася від нейтральних до більш особистісних. Заповнення анкети займало в середньому 15–20 хвилин, що не створювало перевантаження та дозволяло зберігати концентрацію уваги.

Для поглиблення аналізу застосовано напівструктуроване інтерв'ю. Метод дав змогу отримати розгорнуті пояснення щодо причин та умов формування звички до тютюнопаління. Інтерв'ю проводилися з шістьма учасниками, які надали додаткову згоду на участь у бесіді. Розмова відбувалася у невимушеній атмосфері без присутності сторонніх осіб. Було розроблено гайд, що містив орієнтовно 10 тематичних запитань. Тематика охоплювала обставини першого досвіду, роль друзів і сім'ї, доступність тютюнових виробів. Окрема увага приділялася оцінці профілактичної роботи в громаді. Гнучкість формату дозволяла уточнювати відповіді та розкривати індивідуальні історії (Додаток Б).

Процедура збору даних тривала один місяць і проводилася у зручний для молоді час. Анкетування здійснювалося індивідуально в окремому приміщенні Центру. Дослідник особисто надавав інструкції та відповідав на уточнювальні запитання. Інтерв'ю тривали в середньому 30–40 хвилин кожне. У кількісному етапі взяли участь 12 осіб, у якісному – 6 осіб. Усі матеріали фіксувалися без зазначення імен. Результати кодувалися та систематизувалися для подальшого аналізу. Організація процедури забезпечила надійність і впорядкованість емпіричних даних.

Отже, поєднання анкетування та напівструктурованого інтерв'ю дало змогу отримати різнопланову інформацію про чинники тютюнопаління серед сільської молоді. Кількісний компонент дозволив окреслити загальні тенденції та масштаби явища. Якісний компонент поглибив розуміння мотиваційних і соціокультурних аспектів проблеми. Дотримання етичних норм сприяло щирості відповідей і підвищило достовірність результатів. Вибірка, попри обмежений обсяг, забезпечила можливість виявлення характерних рис поведінки молоді. Методичний інструментарій відповідає меті та завданням дослідження. Зібрані матеріали формують емпіричну основу для подальшого аналізу та розроблення практичних рекомендацій. Організація дослідження забезпечила належний рівень наукової обґрунтованості та прикладної цінності отриманих результатів.

2.2. Результати анкетування щодо поширеності, мотивів та умов тютюнопаління серед сільської молоді

Кількісний етап дослідження був спрямований на виявлення реального рівня поширеності тютюнопаління серед сільської молоді, а також з'ясування мотивів, соціальних умов і ставлення до цієї практики. Аналіз результатів анкетування дозволяє перейти від загальних припущень до конкретних емпіричних показників. Отримані дані відображають не лише факт наявності чи відсутності досвіду куріння, але й контекст, у якому формується відповідна поведінка. Особлива увага приділялася частоті тютюнопаління, впливу найближчого оточення та оцінці наслідків для навчання чи роботи. Оскільки вибірка має обмежений обсяг ($N=12$), результати не можуть бути поширені на всю сукупність сільської молоді, однак вони дають можливість окреслити характерні тенденції. Аналіз здійснювався шляхом узагальнення відповідей за основними блоками анкети. Для наочності кількісні показники подано у вигляді зведеної таблиці. Подальший текст містить їх детальну інтерпретацію. (Додаток В)

Для систематизації та наочного представлення результатів емпіричного дослідження доцільно узагальнити отримані кількісні показники у табличній формі. Такий спосіб подання даних дозволяє чітко простежити розподіл відповідей респондентів, виявити домінуючі тенденції та здійснити порівняльний аналіз окремих показників. У таблиці відображено ключові характеристики тютюнопаління серед сільської молоді, зокрема частоту вживання, наявність досвіду куріння та особливості поведінкових практик. Узагальнені результати подано у табл. 2.2, що забезпечує цілісне бачення досліджуваної проблеми та слугує основою для подальшого аналітичного осмислення (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Результати анкетування щодо досвіду та особливостей тютюнопаління

Показник	Кількість осіб	%
Досвід тютюнопаління		
Курять регулярно	3	25
Курять іноді	4	33
Мали досвід, але не курять	2	17
Ніколи не курили	3	25
Частота (серед тих, хто курить)		
Щодня	2	29*
Кілька разів на тиждень	2	29*
Рідше одного разу на тиждень	2	29*
(*від 7 осіб, які мають актуальний досвід)		
Основна причина першої спроби		
Цікавість	2	17
Приклад друзів	3	25
Бажання бути «як усі»	1	8
Традиції у компанії	2	17
Тиск середовища	1	8

Не мають досвіду	3	25
Ставлення до тютюнопаління		
Позитивне	1	8
Нейтральне	6	50
Негативне	5	42
Чи впливає на навчання/роботу (серед тих, хто курить регулярно або іноді)		
Так	3	43*
Ні	4	57*

Наочно результати відображено на рис. 2.2.

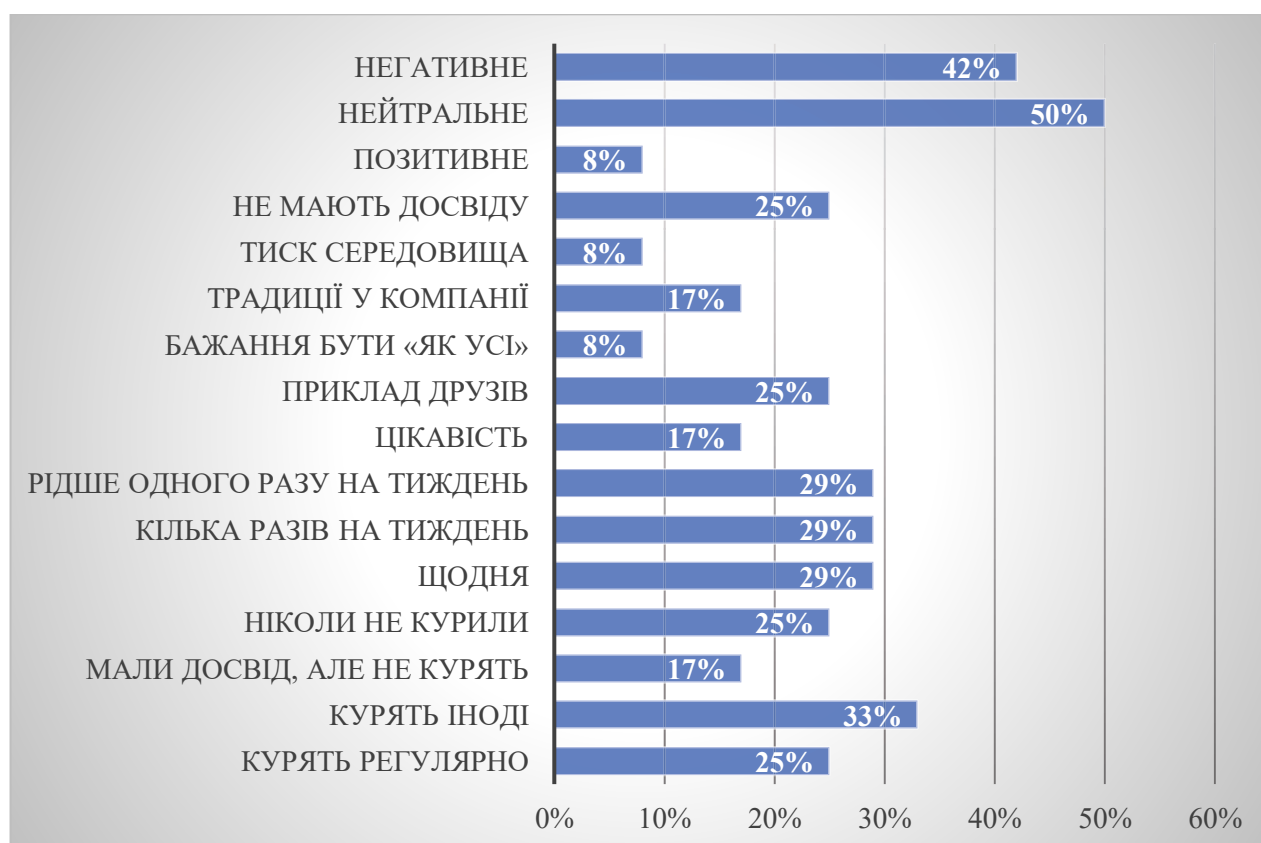

Рис.2.2. Результати анкетування щодо досвіду та особливостей тютюнопаління

Аналіз отриманих результатів засвідчує, що 75 % опитаних мають досвід тютюнопаління у різних формах. При цьому чверть респондентів курять регулярно, а третина – епізодично. Кожен четвертий учасник ніколи не пробував курити, що вказує на наявність групи молоді з чіткою відмовою від цієї практики.

Серед тих, хто продовжує палити, частота розподілилася майже рівномірно: щоденне вживання, кілька разів на тиждень і рідкісне куріння представлені приблизно однаковою мірою. Спостерігається різний ступінь сформованості звички – від експериментального до більш стійкого рівня. Водночас наявність двох щоденних курців у невеликій вибірці виступає показовим індикатором ризику. Подібна частка може вказувати на тенденцію до закріплення поведінки у старших вікових групах, особливо серед працюючої молоді. Отже, тютюнопаління серед опитаних поєднує ситуативні та регулярні форми.

Результати щодо мотивів першої спроби демонструють провідну роль соціального впливу. Найпоширенішою відповіддю став приклад друзів (25 % від загальної кількості опитаних). Окрім цього, респонденти зазначали традиції у компанії, тиск середовища та бажання не відрізнитися від інших. Цікавість також виступає окремим мотивом, що підтверджує роль вікових психологічних особливостей. Індивідуальні причини поєднуються із груповими нормами поведінки. Сільська громада, де соціальні контакти є тісними, створює умови для швидкого поширення моделей наслідування. Важливо, що жоден із респондентів не назвав медійний вплив як основний фактор, що підкреслює домінування безпосереднього міжособистісного оточення. Отже, профілактична робота має бути спрямована на молодіжні групи.

Аналіз ситуацій тютюнопаління показує, що найчастіше воно відбувається під час спілкування з друзями або на дозвіллі. Частина респондентів зазначила, що курить після навчання чи роботи, що вказує на зв'язок із відчуттям втоми або способом зняття напруги. У більшості випадків тютюнопаління має колективний характер. Куріння наодинці зафіксовано лише в одного респондента, який палить регулярно, що може вказувати на перехід до більш індивідуалізованої звички. Місцем тютюнопаління переважно виступає вулиця або простір неформального спілкування. Домашнє середовище згадувалося значно рідше. Подібна структура ситуацій підтверджує роль неформального дозвілля як контексту ризику. Отже, обмежені можливості організованого відпочинку в сільській місцевості опосередковано впливають на поширення куріння.

Важливим є також аналіз соціального оточення респондентів. Половина опитаних зазначила, що в їх найближчому колі більшість або декілька осіб курять. Лише частина молоді вказала на майже повну відсутність курців у своєму середовищі, що дозволяє говорити про нормалізацію тютюнопаління як звичної практики. Ставлення до куріння у 50 % випадків є нейтральним, тоді як негативна позиція переважає серед тих, хто не має власного досвіду. Позитивне ставлення виявлено лише в одного респондента. Подібний розподіл демонструє недостатню сформованість антинікотинових установок у частини молоді. Нейтральність може сприяти відтворенню поведінкових моделей. Отже, формування критичного ставлення постає актуальним завданням профілактики.

Щодо впливу тютюнопаління на навчання або роботу, 43 % тих, хто курить, визнають наявність такого впливу. Фіксується певний рівень усвідомлення негативних наслідків. Водночас більшість не пов'язує куріння зі зниженням продуктивності чи соціальної активності, що може пояснюватися недостатньою поінформованістю або схильністю до мінімізації ризиків. Визнання впливу частиною молоді відкриває можливості для цілеспрямованої профілактичної роботи. Значна частка респондентів висловила готовність підтримати профілактичні заходи у громаді, що свідчить про потенціал залучення молоді до антинікотинових ініціатив. Отже, середовище не залишається байдужим до проблеми, існує підґрунтя для формування більш відповідальної позиції.

Отже, результати анкетування підтверджують поширеність тютюнопаління серед опитаних представників сільської молоді. Основними чинниками виступають соціальний вплив однолітків, традиції компанії та прагнення до групової інтеграції. Куріння здебільшого має колективний характер і пов'язане з дозволями. Попри це, частина молоді демонструє негативне ставлення до тютюнопаління та відсутність власного досвіду. Виявлено також усвідомлення можливих наслідків для навчання і роботи. Отримані дані обґрунтовують необхідність комплексних профілактичних заходів, орієнтованих на молодіжне середовище. Кількісний аналіз створює основу для подальшого якісного осмислення причин і механізмів поширення цієї практики та визначення

ефективних напрямів соціально-профілактичної роботи в умовах сільської громади.

2.3. Результати напівструктурованого інтерв'ю

Якісний етап дослідження був спрямований на поглиблене розуміння мотивів тютюнопаління, ролі соціального середовища та бар'єрів відмови від цієї практики серед сільської молоді. Напівструктуроване інтерв'ю дало змогу вийти за межі формалізованих відповідей анкети та зосередитися на особистих історіях, інтерпретаціях і переживаннях респондентів. Аналіз здійснювався шляхом тематичного групування висловлювань відповідно до логіки гайду інтерв'ю. У центрі уваги перебували три ключові аспекти: мотиви початку та підтримки куріння, соціальні впливи й норми, а також чинники, що ускладнюють або, навпаки, сприяють відмові від тютюнопаління. Отримані дані дали змогу виявити внутрішню логіку поведінки молоді в конкретному соціальному контексті.

Характерною рисою якісного матеріалу є його насиченість індивідуальними оцінками та суб'єктивними інтерпретаціями. Подібна глибина дозволяє розглядати тютюнопаління не лише як поведінковий акт, а як елемент соціальної взаємодії, що формується під впливом мікросередовища. У висловлюваннях респондентів простежуються як раціональні пояснення власних дій, так і емоційні реакції, пов'язані з досвідом куріння. Узагальнення отриманих результатів структуровано відповідно до основних тематичних блоків, що забезпечує цілісність і логічну послідовність аналізу (Додаток Г).

Для узагальнення результатів якісного етапу дослідження та їх системного представлення доцільно використати табличну форму. Подання матеріалу у вигляді таблиці дозволяє структурувати основні мотиви початку та підтримки тютюнопаління, а також відобразити типові висловлювання респондентів відповідно до визначених тематичних блоків. У таблиці представлено узагальнені категорії аналізу інтерв'ю та їх змістове наповнення, що забезпечує

наочність і логічність подання якісних даних. Зведені результати наведено у табл. 2.3, що слугує підґрунтям для подальшої інтерпретації (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Мотиви початку та підтримки тютюнопаління (за результатами інтерв'ю)

Показник	Кількість осіб
Цікавість як мотив першої спроби	2
Приклад друзів	3
Бажання бути «як усі»	1
Традиції у компанії	2
Тиск середовища	2
Усвідомлене продовження через звичку	3

Наочно результати представлено на рис. 2.3.

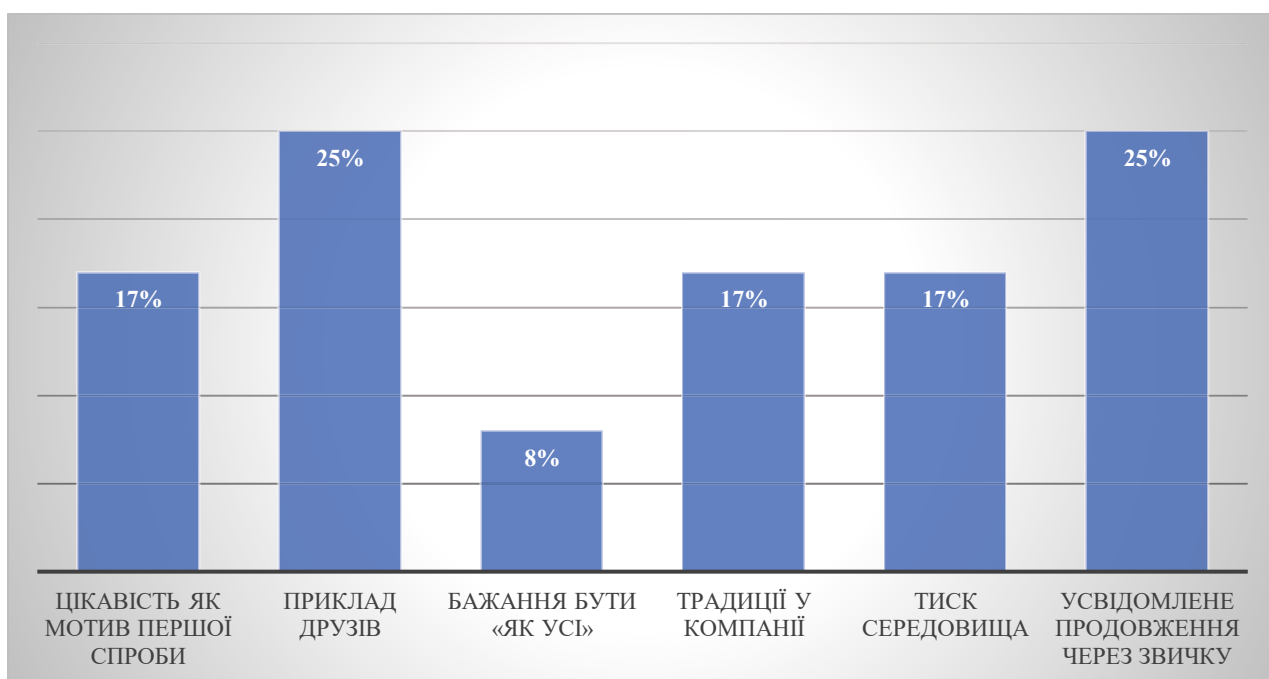

Рис.2.3. Мотиви початку та підтримки тютюнопаління (за результатами інтерв'ю)

Проведений аналіз інтерв'ю засвідчує, що перша спроба тютюнопаління здебільшого пов'язана із соціальним контекстом. Респонденти не описували її як самостійне раціональне рішення. Часто звучали формулювання на кшталт: «Я не планував починати, але коли всі навколо брали сигарету, спробував». Подібні

висловлювання вказують на ситуативний характер початку куріння. Навіть ті, хто називав цікавість основною причиною, уточнювали, що вона виникала саме у компанії друзів. Індивідуальна мотивація тісно переплітається з груповою динамікою. У цьому випадку цікавість виступає не ізольованим чинником, а складовою соціального процесу. Перша спроба переважно відбувалася у підлітковому віці.

Вагому роль відіграє приклад друзів та однолітків. Один із респондентів зазначив: «Якщо друзі палять, важко не приєднатися, щоб не відчувати себе чужим». Таке висловлювання відображає прагнення до соціальної інтеграції. Бажання бути «як усі» пов'язане з потребою у прийнятті з боку групи. У сільському середовищі, де соціальні зв'язки є тісними, ризик соціальної ізоляції сприймається особливо гостро. Молоді люди підкреслювали, що відмова інколи викликає подив або жартівливі коментарі. Подібні реакції не завжди мають відкрито негативний характер, проте формують прихований тиск, який підсилює готовність погоджуватися з груповими нормами.

Окремою темою постали традиції компанії. Декілька респондентів зазначили, що під час свят або зустрічей куріння сприймається як звичний елемент спільного проведення часу. Один із них зазначив: «У нашій компанії завжди палять під час свят або зустрічей, це як традиція». Подібні практики сприяють закріпленню регулярності поведінки. Куріння інтегрується у ритуалізовану взаємодію та набуває символічного значення. Відмова від участі може сприйматися як порушення негласних правил, що ускладнює формування альтернативних моделей поведінки.

Тиск середовища прямо визнавали двоє респондентів. Вони описували ситуації, коли сигарету пропонують наполегливо. Один із них зазначив: «Іноді друзі прямо пропонують сигарету, і важко відмовитися». Подібні епізоди вказують на наявність механізмів групового впливу. Хоча не всі учасники відчували прямий примус, опосередкований тиск був поширеним. Його прояви пов'язані з очікуваннями та наслідуванням поведінки інших. Навіть епізодичне

куріння підтримується такими соціальними сигналами, що підтверджує колективний характер мотиваційної структури.

Серед тих, хто палить регулярно, простежується поступовий перехід від соціально зумовлених мотивів до звички. Декілька учасників зазначили, що з часом куріння набуло автоматизованого характеру. Зв'язок із конкретною ситуацією або компанією послаблюється. Формується елемент психологічної залежності, який ускладнює відмову навіть за наявності усвідомлення шкоди. Початкові соціальні мотиви поступово трансформуються у внутрішню закріплену поведінку. Отже, профілактичні заходи мають охоплювати як етап первинного залучення, так і стадію стабілізації звички.

Для узагальнення результатів аналізу соціальних впливів і норм у середовищі молоді доцільно подати їх у структурованому вигляді. Табличне представлення дозволяє систематизувати ключові чинники групового впливу, відобразити їх змістові характеристики та продемонструвати взаємозв'язок між соціальним оточенням і поведінковими практиками. У табл. 2.4 наведено узагальнені дані щодо ролі однолітків, традицій компанії та неформальних норм у формуванні ставлення до тютюнопаління (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Соціальні впливи та норми у середовищі молоді

Показник	Кількість осіб
Вплив друзів / оточення важливий	7
Соціальні норми сприймають куріння як норму	4
Соціальні норми негативні	4
Молодь відчуває тиск середовища	2

Наочно результати відображено на рис. 2.4.

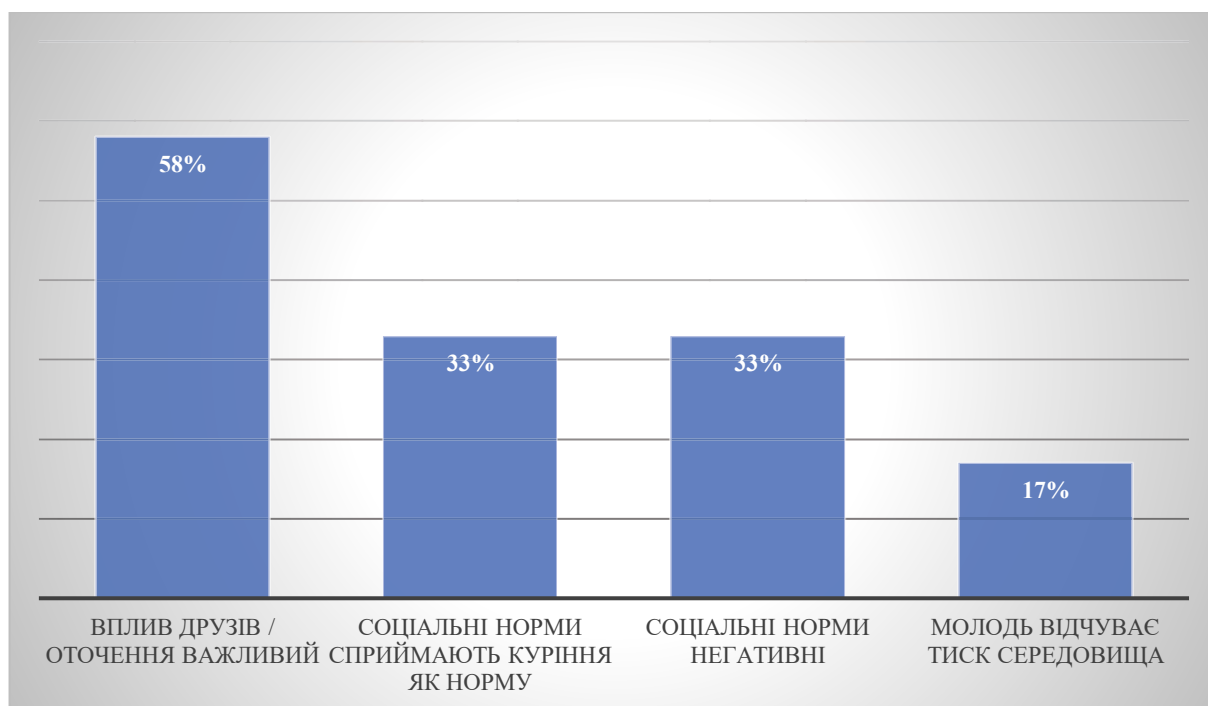

Рис.2.4. Соціальні впливи та норми у середовищі молоді

Більшість респондентів наголосили на визначальній ролі друзів у формуванні звички. Вони підкреслювали, що саме компанія створює атмосферу прийнятності куріння. Один із учасників зазначив: «Якщо всі навколо палять, здається, що це нормально». Простежується механізм соціального наслідування. У невеликих громадах вплив референтної групи має підвищене значення. Молоді люди орієнтуються на поведінку однолітків. Соціальна підтримка або несхвалення стають критерієм вибору. Індивідуальна позиція значною мірою залежить від групового контексту.

Частина респондентів вказала, що у їхньому середовищі куріння сприймається як звичайна справа. Висловлювання на кшталт «У нас у класі всі палять, це ніхто не засуджує» демонструють відсутність чіткої антинікотинової норми. Подібна атмосфера знижує психологічний бар'єр для першої спроби. Куріння не викликає осуду, а інколи навіть сприймається як ознака дорослості. Формується толерантність до ризикованої поведінки. Нормативна нейтральність сприяє поширенню практики. У цьому випадку профілактика має бути спрямована на зміну групових установок.

Водночас четверо респондентів відзначили наявність негативних норм. Вони згадували позицію родини або школи, яка засуджує куріння. Один із них підкреслив: «Моя родина та друзі зазвичай негативно реагують на сигарети». Наявність такого середовища частково стримує формування звички. Проте навіть негативні норми не завжди виступають достатнім бар'єром. Якщо більшість друзів палить, родинні установки можуть втрачати вплив. Дія норм залежить від рівня їх соціальної підтримки. Підкреслюється важливість узгодженості позицій різних соціальних інститутів.

Тиск середовища описувався як менш поширений, але значущий фактор. Двоє респондентів прямо говорили про складність відмови в компанії. Соціальний дискомфорт виступає додатковим стимулом до участі у спільному курінні. Молодь прагне уникнути відчуття «чужості». Простежується потреба у розвитку навичок асертивної поведінки. За їх відсутності складно протистояти груповим очікуванням. Отже, профілактичні програми мають включати розвиток комунікативних компетенцій.

Соціальний вплив часто поєднується з доступністю тютюнових виробів. Респонденти підкреслювали, що легкість придбання зменшує перешкоди для початку. Один із них зазначив: «Можна просто зайти в магазин, і ніхто не перевіряє вік». Відсутність належного контролю посилює ефект групового впливу. За наявності пропозиції та відсутності обмежень імовірність першої спроби зростає. Взаємодія соціального та фізичного середовища створює сприятливі умови для поширення куріння.

Для узагальнення результатів аналізу соціальних впливів, норм і факторів доступності тютюнових виробів доцільно подати їх у структурованому вигляді. Табличне представлення дозволяє систематизувати ключові прояви групового впливу, відобразити характер соціальних норм та виявити взаємозв'язок між середовищем і поведінковими практиками молоді. У таблиці узагальнено основні категорії якісного аналізу, зокрема роль друзів, нормативні установки, тиск середовища та доступність тютюнових виробів. Зведені результати подано у

табл. 2.5, що забезпечує наочність і слугує підґрунтям для подальшої інтерпретації (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Бар'єри відмови та профілактичні потреби

Показник	Кількість осіб
Легко придбати тютюнові вироби	7
Відсутність системної профілактики	3
Усвідомлюють негативний вплив	5
Підтримують профілактичні ініціативи	8

Узагальнено результати з таблиці на рис. 2.5., який подано нижче

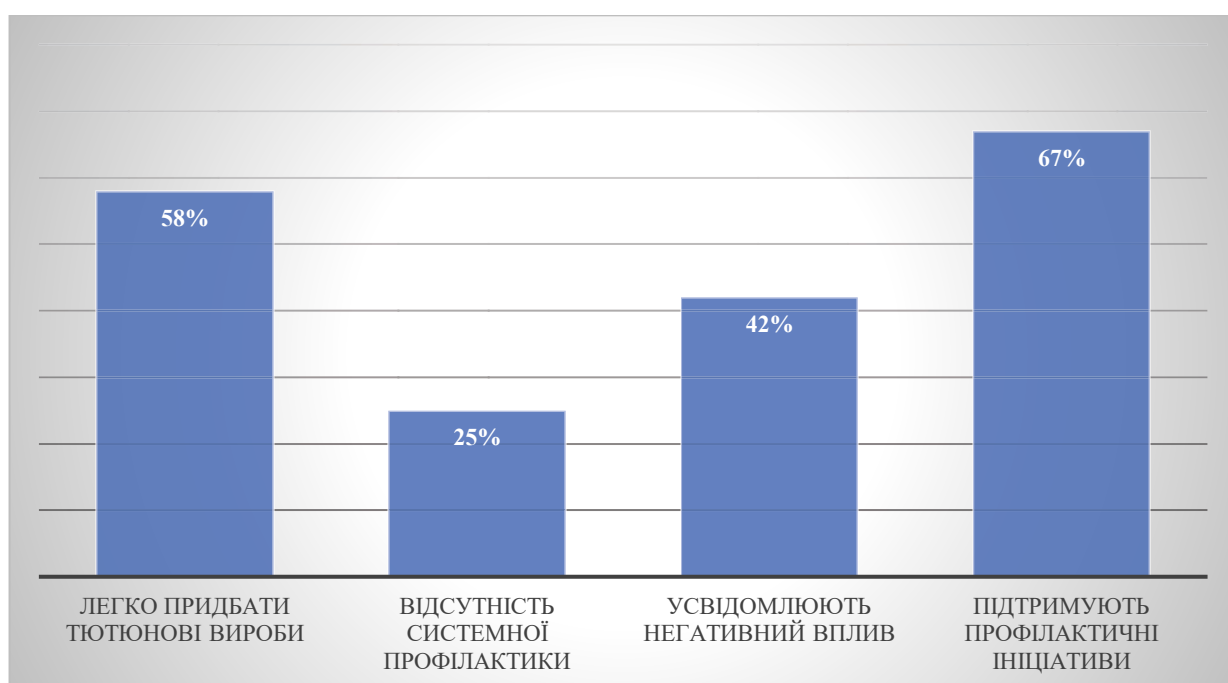

Рис.2.5. Бар'єри відмови та профілактичні потреби

Одним із ключових бар'єрів відмови респонденти називали легку доступність сигарет. Вони підкреслювали, що придбати їх у селі не становить труднощів. Формується відчуття буденності та знижується значущість обмежень. За відсутності належного контролю мотивація до стримування послаблюється. Доступність підсилює імпульсивні рішення, що особливо актуально для підлітків. Фізичне середовище безпосередньо впливає на стійкість звички. Обмеження продажу могло б виступати дієвим стримувальним чинником.

Іншим фактором виступає недостатність профілактичної роботи. Декілька респондентів зазначили, що у громаді майже не проводяться відповідні заходи. Вони звертали увагу на відсутність інтерактивних форм роботи. Інформаційні плакати не сприймаються як ефективний засіб впливу. Молодь наголошувала на потребі живого спілкування. Простежується запит на сучасні та залучальні формати профілактики. Відсутність системної роботи залишає простір для домінування впливу компанії. Освітній компонент потребує посилення.

Частина респондентів визнає негативний вплив куріння на концентрацію або роботу. Вони зазначали, що куріння «відволікає» або «заважає зосередитися». Простежується певний рівень рефлексії щодо власної поведінки. Усвідомлення шкоди може виступати ресурсом для відмови. Проте без підтримки соціального оточення цього недостатньо. За умови збереження практики в компанії індивідуальне рішення ускладнюється. Бар'єри мають як психологічний, так і соціальний вимір.

Більшість учасників висловили підтримку профілактичним ініціативам. Вони пропонували лекції, тренінги, гуртки, спортивні заходи. Один із респондентів зазначив: «Було б добре мати клуб, де можна проводити час без сигарет». Наявний конструктивний потенціал для змін. Молодь демонструє готовність долучатися до альтернативних форм дозвілля. Подібний ресурс доцільно використовувати у соціальній роботі. Профілактика має орієнтуватися на мотивацію, а не лише на заборони.

Бар'єри відмови пов'язані передусім із соціальною нормою та доступністю тютюнових виробів. Водночас простежується усвідомлення шкоди та готовність до змін. Формується підґрунтя для цілеспрямованих програм. Важливим є поєднання обмеження доступу з розвитком альтернативного дозвілля. Необхідним залишається формування навичок протидії груповому тиску. Комплексність заходів дозволить зменшити вплив негативних чинників. Узагальнення якісного аналізу підтверджує соціально зумовлений характер тютюнопаління серед сільської молоді та потребу у системній багаторівневій профілактиці.

Аналіз результатів напівструктурованого інтерв'ю дозволив сформулювати цілісне уявлення про соціальні, мотиваційні та контекстуальні чинники тютюнопаління серед сільської молоді. Встановлено, що ключовими мотивами початку куріння виступають цікавість, наслідування друзів і прагнення відповідати груповим нормам, а також участь у традиціях компанії. Соціальне оточення відіграє визначальну роль у формуванні та підтриманні звички: присутність друзів, які палять, і сприйняття куріння як норми підвищують імовірність початку та регулярності практики. Відмова від тютюнопаління ускладнюється легкою доступністю виробів і недостатньою профілактичною роботою у громаді, попри усвідомлення молоддю негативних наслідків для здоров'я та навчання. Респонденти висловили готовність брати участь у профілактичних заходах, що свідчить про потенціал активного залучення до змін. Отримані дані обґрунтовують необхідність комплексного підходу, який поєднує освітні програми, формування альтернативних норм у соціальному середовищі, обмеження доступності тютюнових виробів та розвиток навичок протидії груповому тиску. Результати підрозділу підкреслюють соціально зумовлений характер тютюнопаління та формують емпіричну основу для розроблення ефективних профілактичних стратегій у сільських громадах.

Висновки до розділу 2

Проведений моніторинг та оцінка стану тютюнопаління серед сільської молоді дозволили комплексно проаналізувати масштаби поширення цієї практики та умови, у яких вона формується. Застосування анкетування та гайд-інтерв'ю дало змогу поєднати кількісні показники з якісними спостереженнями, що забезпечило цілісне розуміння досліджуваного явища. Отримані результати свідчать, що тютюнопаління є досить поширеним серед молодих людей у сільській місцевості, при цьому значна частина має досвід як регулярного, так і епізодичного вживання тютюнових виробів. Водночас наявна група молоді, яка не палить або вже відмовилася від цієї практики, що вказує на неоднорідність

поведінкових моделей. Це створює передумови для цільової профілактичної роботи з урахуванням різних груп ризику.

Аналіз частоти та інтенсивності тютюнопаління показав, що регулярне тютюнопаління характерне для меншої, але соціально активної частини респондентів, тоді як епізодичне тютюнопаління частіше пов'язане з конкретними ситуаціями дозвілля. Тютюнопаління здебільшого відбувається у компанії друзів або однолітків, що підкреслює роль групового контексту у формуванні поведінки. Індивідуальні практики тютюнопаління, зокрема наодинці, трапляються значно рідше і притаманні переважно тим, хто палить регулярно. Таким чином, структура поведінкових практик має виразний соціальний характер. Це означає, що тютюнопаління виконує не лише індивідуальну, а й комунікативну функцію. Такий висновок є важливим для подальшого планування профілактичних заходів.

Дослідження мотивів першої спроби тютюнопаління засвідчило, що ключовими чинниками є цікавість та приклад друзів, а також традиції, що існують у компаніях однолітків. Для частини молоді важливим є прагнення не вирізнятися з групи та відповідати неформальним правилам спілкування. Ці мотиви свідчать про те, що рішення спробувати тютюнопаління рідко є повністю усвідомленим або індивідуальним. Воно формується у процесі взаємодії з соціальним оточенням та під впливом усталених моделей поведінки. При цьому прямий тиск середовища фіксується не у всіх випадках, однак навіть опосередкований вплив має значення. Отже, соціальні чинники виступають визначальними на етапі залучення до тютюнопаління.

Результати гайд-інтерв'ю доповнили кількісні дані та дозволили глибше зрозуміти роль соціальних норм і доступності тютюнових виробів. У багатьох випадках тютюнопаління сприймається як допустима або нейтральна поведінка, що знижує внутрішні бар'єри для її прийняття. Легкий доступ до тютюнових виробів у сільській місцевості додатково сприяє закріпленню цієї практики. Водночас відсутність або обмежена кількість профілактичних заходів у громадах зменшує можливості для формування альтернативних моделей поведінки.

Молодь рідко стикається з системною інформацією щодо наслідків тютюнопаління або з організованими формами здорового дозвілля. Це підкреслює значущість соціального середовища як простору як ризиків, так і потенційних ресурсів впливу.

Оцінка впливу тютюнопаління на соціальне функціонування показала, що негативні наслідки усвідомлюються лише частиною молоді. Лише окремі респонденти відзначають вплив тютюнопаління на навчання, роботу або якість спілкування. Для більшості ця практика не асоціюється з безпосередніми труднощами, що знижує мотивацію до відмови від неї. Водночас результати свідчать про наявність прихованих ризиків, які можуть проявитися з часом. Недооцінка наслідків є характерною особливістю молодіжного віку та потребує цілеспрямованої профілактичної роботи. Таким чином, важливим є не лише інформування, а й формування критичного ставлення до тютюнопаління.

Загалом розділ 2 показав, що тютюнопаління серед сільської молоді має чітко виражений соціальний характер і формується під впливом поєднання індивідуальних, групових та середовищних чинників. Проведений аналіз підтвердив, що ефективна профілактика повинна бути комплексною та орієнтованою на роботу з молодіжними групами, соціальними нормами та умовами дозвілля. Важливим напрямом є зменшення доступності тютюнових виробів і посилення профілактичної діяльності на рівні громади. Отримані висновки створюють аналітичну основу для подальшої розробки практичних рекомендацій соціальної роботи. Вони також підкреслюють необхідність активного залучення місцевих інституцій та самої молоді до формування здорового соціального середовища.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА ПРОГРАМИ ПРОФІЛАКТИКИ ТЮТЮНОПАЛІННЯ СЕРЕД СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ

3.1. Програма соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді

Результати проведеного у попередніх розділах дослідження засвідчили, що тютюнопаління серед сільської молоді має переважно соціально зумовлений характер і тісно пов'язане з впливом оточення, групових норм, доступністю тютюнових виробів та обмеженістю альтернативних форм дозвілля. Виявлено, що для значної частини молодих людей тютюнопаління сприймається як звична складова спілкування у компанії однолітків і не асоціюється з негайними негативними наслідками. Саме тому профілактична робота не може обмежуватися лише інформуванням про шкоду тютюну, а має бути спрямована на зміну соціального контексту, у якому формується ця поведінка. Запропонована програма профілактики розроблена з урахуванням результатів анкетування та гайд-інтерв'ю і орієнтована на реальні умови сільської громади. Вона передбачає поєднання інформаційних, соціально-педагогічних та організаційних заходів.

Назва програми: «Програма соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді».

Мета програми: зниження рівня тютюнопаління серед сільської молоді шляхом формування усвідомленого та критичного ставлення до тютюнопаління, послаблення його соціальної привабливості та створення сприятливих умов для альтернативної соціальної активності у громаді.

Цільова група: молодь віком 16–25 років, яка проживає у сільській місцевості, незалежно від наявності або відсутності досвіду тютюнопаління. Особливу увагу приділено молодим людям із групи ризику – тим, хто палить епізодично або регулярно, а також тим, хто активно залучений до неформальних молодіжних компаній, де тютюнопаління є поширеною соціальною практикою.

Принципи реалізації програми:

- Соціальної зумовленості – урахування впливу соціального оточення, групових норм і місцевого контексту на поведінку молоді.
- Добровільності участі – залучення молоді до програми без примусу, на основі власної зацікавленості.
- Партнерства та взаємодії – співпраця між молоддю, фахівцями соціальної сфери та інституціями громади.
- Активної участі молоді – залучення молодих людей не лише як отримувачів послуг, а і як співорганізаторів окремих заходів.
- Практичної спрямованості – орієнтація заходів на реальні життєві ситуації та повсякденний досвід молоді.
- Комплексності – поєднання інформаційних, соціально-педагогічних та організаційних форм роботи.

Тривалість програми: програма розрахована на 3–6 місяців залежно від ресурсних можливостей громади та рівня залученості молоді. За потреби програма може бути адаптована для довготривалого або повторного впровадження.

Формат реалізації: групові та колективні форми роботи, зокрема інформаційно-просвітницькі зустрічі, тренінги, дискусії, інтерактивні заняття, а також організація спортивних, культурних та волонтерських заходів. Окремі елементи програми реалізуються у форматі неформального спілкування та молодіжних ініціатив.

Ресурси програми:

- Кадрові ресурси: фахівці соціальної роботи, педагоги, працівники культури, волонтери, активна молодь громади.
- Матеріальні ресурси: приміщення для проведення заходів, друковані та електронні інформаційні матеріали, спортивний та культурний інвентар.
- Інформаційні ресурси: результати попереднього соціального дослідження, локальні статистичні дані, методичні матеріали з профілактики шкідливих звичок.

Партнери програми: заклад загальної середньої та професійної освіти, установи культури, центри надання соціальних послуг, органи місцевого самоврядування, громадські та молодіжні організації, ініціативні групи мешканців громади.

Очікувані результати:

- підвищення рівня поінформованості молоді щодо соціальних та повсякденних наслідків тютюнопаління;
- формування більш критичного ставлення до тютюнопаління як соціально «нормальної» поведінки;
- зменшення впливу групового тиску та наслідування прикладу однолітків;
- зростання зацікавленості молоді в альтернативних формах дозвілля;
- активізація участі громади у профілактиці тютюнопаління серед молоді.
- Можливі ризики реалізації програми:
 - низька мотивація частини молоді до участі у профілактичних заходах;
 - обмежені матеріальні та організаційні ресурси громади;
 - опір з боку неформальних молодіжних груп, у яких тютюнопаління є усталеною нормою;
 - недостатня підтримка з боку окремих місцевих інституцій.

Урахування зазначених ризиків та гнучке коригування програми в процесі реалізації дозволяють підвищити її ефективність та адаптувати до конкретних умов сільської громади.

3.2. Організація та реалізація профілактичної програми у громаді

Організація та реалізація програми профілактики тютюнопаління серед сільської молоді здійснювалася на базі Центру надання соціальних послуг Лохвицької міської ради. Впровадження програми ґрунтувалося на алгоритмічній логіці, що передбачала послідовну реалізацію визначених етапів. Послідовність дій забезпечила впорядкованість діяльності та дозволила

уникнути фрагментарності профілактичних заходів. Кожен етап мав чітко визначену мету, зміст і відповідальних осіб. Важливим елементом виступала постійна комунікація між Центром, партнерами та молоддю, що сприяло узгодженості дій і прозорості процесу. Реалізація програми відбувалася з урахуванням ресурсних можливостей громади, завдяки чому профілактична діяльність набула практичного та прикладного характеру.

Етап 1. Підготовка до впровадження програми. Підготовчий етап був спрямований на створення організаційних і методичних умов для реалізації програми. Фахівці Центру здійснили аналіз результатів попереднього емпіричного дослідження, проведеного серед сільської молоді громади. Результати аналізу дозволили уточнити масштаби поширення тютюнопаління та його соціальні причини. Визначено ключові проблеми, пов'язані з груповим впливом і дозвіллям. Сформовано робочу групу з фахівців соціальної роботи, педагогів і представників культурної сфери. До роботи залучено активних молодих людей громади. Центр надання соціальних послуг виконував координуючу функцію, що забезпечило узгодженість планування програми.

У межах підготовчого етапу здійснювалося детальне планування заходів. Розроблено календарний план із визначенням строків і форм роботи. Окремо визначено відповідальних осіб за кожен напрям діяльності. Підготовлено інформаційні матеріали, адаптовані до вікових особливостей молоді. Матеріали орієнтувалися на повсякденний досвід і не мали повчального характеру. У буклетах використовувалися ситуації з життя сільських компаній. Комунікація з партнерами здійснювалася через робочі наради та офіційні звернення, що дозволило завчасно узгодити ресурси та місця проведення заходів.

Етап 2. Набір та залучення учасників програми. Другий етап був спрямований на залучення молоді до участі у програмі. Інформування здійснювалося через заклади освіти, культурні установи та молодіжні ініціативні групи. Фахівці Центру проводили ознайомчі зустрічі з молоддю, подаючи інформацію у доступній і зрозумілій формі. Особлива увага приділялася

добровільності участі, що сприяло формуванню довіри до програми. У результаті вдалося зацікавити різні групи молоді.

Окремо здійснювалася робота з молоддю, яка належить до групи ризику. Фахівці Центру проводили індивідуальні бесіди з такими учасниками. Під час розмов увага зосереджувалася на мотивах тютюнопаління. Молоді люди мали можливість відкрито висловлювати власну позицію. Обговорювалися ситуації тютюнопаління під час неформальних зустрічей. Комунікація відбувалася у невимушеній атмосфері, що зменшувало опір і настороженість. Сформовано групу мотивованих учасників програми.

Етап 3. Проведення профілактичних заходів. Основний етап включав реалізацію профілактичних заходів. Відповідальність за їх проведення несли фахівці Центру у співпраці з партнерами. Заходи проводилися у формі групових занять і тренінгів. Використовувалися бесіди, обговорення та практичні вправи. Учасники аналізували реальні життєві ситуації. Значна увага приділялася соціальним причинам тютюнопаління, зокрема впливу компанії та групових норм. Обговорення сприяли критичному переосмисленню поведінки.

Паралельно реалізовувався напрям альтернативного дозвілля. Центр ініціював проведення спортивних і культурних заходів. Молодь брала участь у волонтерських ініціативах. Організовувалися спільні спортивні ігри та творчі зустрічі. Формувався простір для спілкування без тютюнопаління. Частина ідей пропонувалася самими молодими людьми, а фахівці виконували координуючу роль. Підвищувався рівень відповідальності учасників за результат.

Етап 4. Супровід та поточний моніторинг. Супровід програми здійснювався протягом усього періоду її реалізації. Фахівці Центру відстежували участь молоді у заходах. Аналізувалися активність і зацікавленість учасників. Збиралися усні відгуки та пропозиції. Учасники мали можливість впливати на формат заходів, що підвищувало рівень залученості. Моніторинг дозволяв своєчасно виявляти труднощі та коригувати діяльність. Програма зберігала гнучкість і адаптивність.

Окремим напрямом супроводу виступала індивідуальна робота. Вона проводилася з молодими людьми, які палять регулярно. Консультації здійснювалися у формі довірливих бесід без застосування тиску чи осуду. Обговорювалися труднощі відмови від тютюнопаління. Пропонувалися альтернативні способи зняття напруги, зокрема фізична активність або волонтерська діяльність. Індивідуальна робота доповнювала групові заходи.

Етап 5. Завершення та оцінювання результатів. Завершальний етап був спрямований на оцінювання ефективності програми. Фахівці Центру проводили опитування учасників і організовували підсумкові групові обговорення. Аналізувалися зміни у ставленні до тютюнопаління, рівень поінформованості молоді та готовність протистояти груповому тиску. Збиралися якісні спостереження, що дозволило сформулювати цілісне уявлення про результати.

Отримані дані узагальнювалися у підсумкових матеріалах. Формулювалися рекомендації щодо подальшої роботи. Інформація доводилася до партнерів і громади, що сприяло підвищенню підтримки програми. Розглядалася можливість продовження профілактичної діяльності. За результатами оцінювання відзначено зростання інтересу молоді до альтернативного дозвілля. Завершальний етап сприяв закріпленню досягнутих результатів.

У таблиці 3.1 узагальнено алгоритм впровадження програми.

Таблиця 3.1

Алгоритм впровадження програми профілактики тютюнопаління

Етап	Основні дії	Відповідальні	Документи та комунікація
Підготовка	Аналіз дослідження, формування робочої групи	Фахівці Центру	План програми, робочі наради
Набір	Інформування, індивідуальні контакти	Фахівці Центру, партнери	Оголошення, зустрічі

Проведення	Заняття, тренінги, дозвілля	Центр, освітні та культурні заклади	Сценарії заходів
Супровід	Моніторинг, консультації	Фахівці Центру	Зворотний зв'язок
Завершення	Оцінювання, узагальнення результатів	Центр	Підсумкові матеріали

Отже, організація та реалізація програми профілактики тютюнопаління у громаді відбувалася як чітко структурований алгоритм дій. Послідовність етапів забезпечила логічність і системність профілактичної роботи. Чіткий розподіл відповідальності сприяв ефективній координації. Залучення молоді на всіх етапах підвищило результативність програми. Поєднання групової та індивідуальної роботи дозволило врахувати різні потреби учасників. Програма довела доцільність комплексного підходу. Отриманий досвід має практичну цінність для соціальної роботи. Він може бути використаний у діяльності інших сільських громад.

3.3. Аналіз результатів впровадження профілактичної програми

Для оцінки результативності профілактичної програми тютюнопаління серед сільської молоді було проведено підсумкове анкетування учасників після завершення основних заходів. Опитування спрямовувалося на з'ясування рівня поінформованості молоді, змін у ставленні до тютюнопаління, можливих поведінкових зрушень та оцінки організації програми. Анкета логічно продовжувала попередній етап дослідження та давала змогу простежити динаміку змін після профілактичного втручання. Участь в опитуванні взяли ті самі 12 молодих людей, які були залучені до реалізації програми. Отримані дані узагальнено та подано у кількісному вигляді, що дозволило об'єктивно оцінити ефективність програми в умовах сільської громади.

З метою забезпечення об'єктивної оцінки результативності впровадженої профілактичної програми було визначено систему чітких критеріїв та індикаторів, які дозволяють простежити зміни у знаннях, ставленнях і поведінці молоді. Оцінювання ґрунтувалося на порівнянні даних первинного та підсумкового анкетування учасників програми, що дало змогу виявити динаміку змін після профілактичного втручання. Вибір індикаторів відповідав меті та завданням програми, а також специфіці цільової групи. Усі показники мали прикладний характер і відображали реальні соціальні практики молоді. Основна увага приділялася не лише рівню поінформованості, а й соціальним і поведінковим аспектам тютюнопаління, що забезпечило комплексність оцінювання. Результати фіксувалися у кількісних показниках.

Основним інструментом збору даних виступало стандартизоване анкетування, яке містило закриті та напівзакриті запитання. Структура анкети охоплювала блоки, спрямовані на вимірювання знань про наслідки тютюнопаління, ставлення до цієї практики, частоти тютюнопаління, мотивації до змін та участі в альтернативних формах дозвілля. Окремі запитання дозволяли оцінити готовність молоді протистояти груповому тиску та поведінкові наміри щодо відмови від тютюнопаління. Вимірювання здійснювалося у показниках кількості осіб та відсоткового співвідношення відповідей, що є доцільним з огляду на невелику вибірку. Отримані результати узагальнено та подано у таблиці 3.2., що забезпечило наочність аналізу. Дані анкетування доповнювалися спостереженнями фахівців Центру під час реалізації програми.

Таблиця 3.2

Кількісні показники результативності профілактичної програми за визначеними критеріями

Критерій оцінки	Індикатор	Кількісний результат	Інтерпретація показника
Рівень поінформованості	Усвідомлення мети та змісту програми	9 осіб	Більшість учасників чітко розуміють

			профілактичну спрямованість програми
Рівень поінформованості	Визнання інформації актуальною	10 осіб	Програма відповідає реальним потребам молоді сільської громади
Ставлення до тютюнопаління	Формування більш негативного ставлення до тютюнопаління	7 осіб	Зафіксовано позитивні зміни у ціннісних орієнтаціях молоді
Критичність у компанії	Критичніше ставляться до тютюнопаління серед однолітків	8 осіб	Зменшується сприйняття тютюнопаління як соціальної норми
Навички відмови	Легше відмовлятися від тютюнопаління у соціальних ситуаціях	6 осіб	Сформовано початкові навички асертивної поведінки
Частота тютюнопаління	Зменшення частоти або припинення тютюнопаління	5 осіб	Зафіксовані реальні поведінкові зміни
Мотивація до змін	Регулярна або повторна участь у заходах програми	10 осіб (6 регулярно, 4 частково)	Сформована зацікавленість та мотивація до участі
Участь у дозвіллі	Залучення до альтернативних форм дозвілля	7 осіб	Альтернативна активність виступає

			профілактичним ресурсом
Оцінка програми	Позитивна оцінка організації програми	10 осіб	Високий рівень задоволеності процесом реалізації
Поведінкові наміри	Доцільність продовження програми	11 осіб	Підтверджено соціальну значущість програми

Аналіз визначених індикаторів дозволив комплексно оцінити вплив профілактичної програми на молодь сільської громади. Виявлені зміни у рівні поінформованості та ставленні до тютюнопаління підтверджують ефективність інформаційного компоненту програми. Показники, що стосуються критичності у компанії та сформованості навичок відмови, демонструють позитивний вплив тренінгових і дискусійних форм роботи. Часткове зменшення частоти тютюнопаління та поява поведінкових намірів щодо відмови від цієї звички підтверджують практичну спрямованість програми.

Водночас результати вказують на необхідність тривалішого часу для закріплення поведінкових змін і їх підтримки. Залучення молоді до альтернативних форм дозвілля виступає важливим профілактичним ресурсом. Високі оцінки організації програми з боку учасників підтверджують доцільність обраного формату роботи. Сукупність отриманих індикаторів відображає позитивну динаміку змін та дозволяє розглядати програму як ефективний інструмент соціальної профілактики.

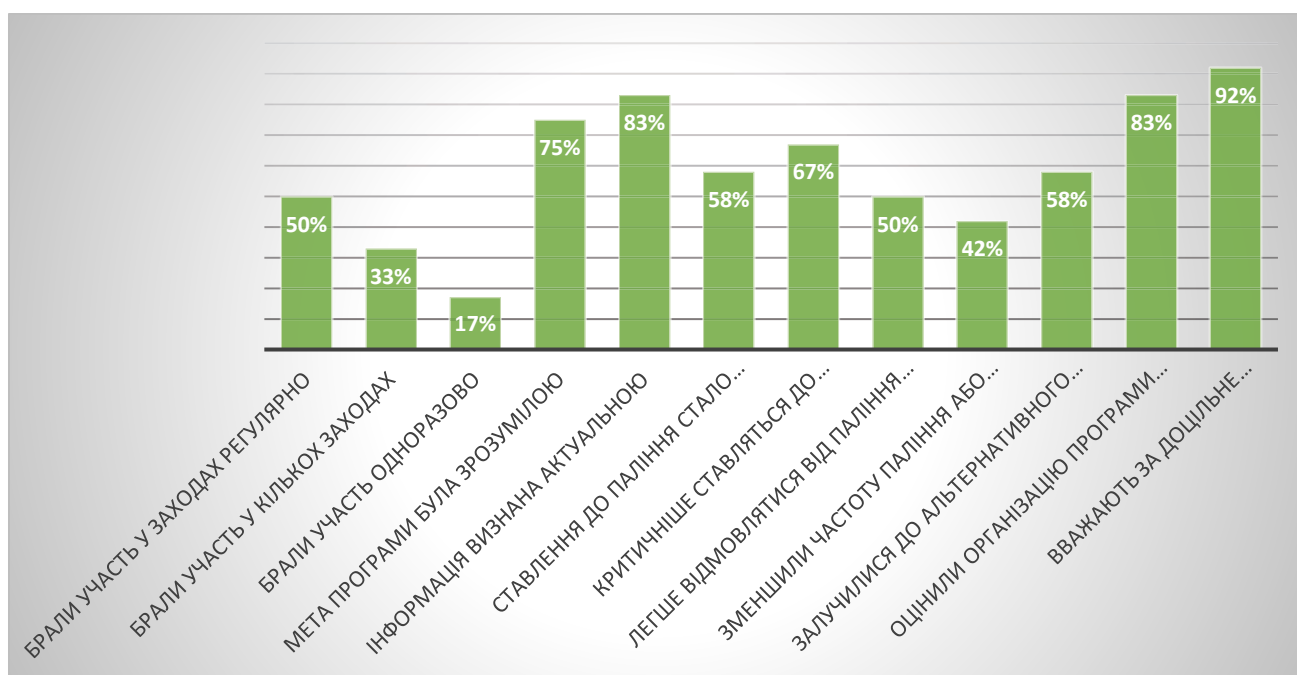
Для узагальнення результатів підсумкового анкетування після впровадження профілактичної програми подано систематизовані дані, що відображають зміни у рівні поінформованості, ставленні до тютюнопаління та поведінкових намірах молоді. Узагальнені показники характеризують ефективність профілактичного втручання та динаміку змін серед учасників програми. Основні результати наведено у табл. 3.3

Таблиця 3.3.

**Узагальнені результати анкетування після впровадження
профілактичної програми**

Показник	Число осіб
Брали участь у заходах регулярно	6
Брали участь у кількох заходах	4
Брали участь одноразово	2
Мета програми була зрозумілою	9
Інформація визнана актуальною	10
Ставлення до тютюнопаління стало більш негативним	7
Критичніше ставляться до тютюнопаління у компанії	8
Легше відмовлятися від тютюнопаління у соціальних ситуаціях	6
Зменшили частоту тютюнопаління або припинили	5
Залучилися до альтернативного дозвілля	7
Оцінили організацію програми як добру або дуже добру	10
Вважають за доцільне продовження програми	11

Наочно результати зображено на рис. 3.1.

**Рис.3.1. Узагальнені результати анкетування після впровадження
профілактичної програми**

Результати опитування засвідчують, що більшість молоді була достатньо активно залучена до реалізації профілактичної програми. Половина респондентів брала участь у заходах регулярно, що забезпечило сталість впливу та можливість глибшого опрацювання теми тютюнопаління. Ще третина молодих людей долучалася до кількох заходів, що також створювало умови для формування нових установок. Лише незначна частина респондентів мала одноразовий контакт із програмою. Розподіл участі вказує на достатній рівень охоплення цільової групи. Регулярна участь сприяла більш усвідомленому сприйняттю профілактичного змісту та підвищувала ефективність програми.

Аналіз відповідей щодо розуміння мети програми продемонстрував високий рівень поінформованості учасників. Переважна більшість молоді зазначила, що мета профілактичної програми була для них зрозумілою. Підтверджується доступність поданої інформації та відповідність обраних форм роботи віковим особливостям учасників. Чітке усвідомлення цілей сприяє формуванню внутрішньої мотивації до змін. Наявність окремих відповідей «частково» вказує на необхідність удосконалення пояснювальної складової, особливо для учасників із епізодичною участю. Загальний результат демонструє належний рівень організаційної якості програми.

Важливим результатом стала оцінка актуальності поданої інформації. Більшість опитаних визнали, що матеріали та теми програми є важливими для молоді сільської місцевості. Підтверджується відповідність програми реальним потребам громади, визначеним на етапі попереднього дослідження. Молодь позитивно сприймала обговорення соціальних аспектів тютюнопаління, зокрема впливу друзів і дозвілля. Орієнтація на повсякденний досвід респондентів підвищила ефективність сприйняття матеріалу. Актуальність інформації сприяє її подальшому застосуванню у житті та формуванню стійкішого профілактичного ефекту.

Суттєві зміни простежуються у ставленні молоді до тютюнопаління. Понад половина респондентів зазначили, що після участі у програмі їхнє ставлення стало більш негативним. Результат підтверджує ефективність інформаційного та

дискусійного компонентів. Молодь почала більше замислюватися над соціальними та повсякденними наслідками тютюнопаління. Частина респондентів не відзначила змін, що може бути пов'язано з відсутністю власного досвіду або стійкістю попередніх переконань. Загальна тенденція має позитивний характер, а зміна ставлення виступає важливим кроком до поведінкових трансформацій.

Результати анкетування засвідчили посилення критичного ставлення до тютюнопаління у компанії друзів. Більшість учасників зазначили, що частіше замислюються над доцільністю куріння у соціальних ситуаціях. Важливість такого результату зумовлена тим, що раніше куріння сприймалося як звичний елемент групового спілкування. Учасники почали усвідомлювати, що відмова від тютюнопаління не обмежує соціальні контакти. Часткові зміни відображають поступовий характер трансформації установок. Отримані результати визначають напрям подальшої профілактичної роботи.

Оцінка здатності відмовлятися від тютюнопаління у соціальних ситуаціях продемонструвала помірно позитивну динаміку. Половина опитаних зазначила, що після участі у програмі їм стало легше відмовлятися від пропозиції закурити. Формуються практичні навички, набуті під час тренінгів та обговорень. Частина респондентів продовжує відчувати труднощі, що вказує на необхідність подальшого розвитку цього напрямку. Особливої уваги потребує молодь, яка перебуває у середовищі з високим рівнем тютюнопаління. Результат відображає як досягнення, так і потенційні можливості вдосконалення програми.

Поведінкові зміни виступають ключовим критерієм ефективності профілактики. Частина молоді зменшила частоту тютюнопаління або повністю відмовилася від нього. Незважаючи на обмежені масштаби, такі зміни підтверджують практичний вплив програми. Зменшення частоти куріння слід розглядати як позитивний результат. Для молоді, яка не палить, програма виконала превентивну функцію. Вплив програми проявився як на рівні установок, так і у поведінковій площині.

Значна частина респондентів відзначила зростання участі в альтернативних формах дозвілля. Молодь активніше долучалася до спільних заходів, не пов'язаних із тютюнопалінням. Результат має особливе значення для сільської місцевості з обмеженими можливостями дозвілля. Альтернативна активність знижує ризик повернення до попередніх моделей поведінки та сприяє зміцненню соціальних зв'язків у громаді.

Підсумкове оцінювання результатів впровадження програми дозволило глибше осмислити характер змін у свідомості, ставленні та поведінці учасників. Спостерігається поступове зміщення сприйняття тютюнопаління від нейтрального до більш критичного та усвідомленого. Повторюваність участі у заходах забезпечила накопичувальний ефект і сприяла глибшому осмисленню інформації. Зміни відбувалися на рівні знань, ставлення та соціальних установок, що вплинуло на поведінкові реакції.

Важливі результати зафіксовано у сфері групової динаміки. Учасники почали критичніше оцінювати роль тютюнопаління у спілкуванні та усвідомлювати можливість соціальної інтеграції без цієї практики. З'явилися передумови для формування власної позиції щодо куріння. Розвивалися навички асертивної поведінки, хоча вони потребують подальшого закріплення.

Результати демонструють обережну, але стабільну позитивну динаміку поведінкових змін. Частина молоді зменшила частоту куріння або відмовилася від нього. Навіть часткові зміни мають значення, оскільки відображають послаблення залежності від соціального впливу. Паралельно зростає інтерес до альтернативних форм дозвілля, що трансформує повсякденні практики молоді.

Взаємозв'язок змін проявляється у послідовності: підвищення поінформованості сприяє трансформації ставлення, що, у свою чергу, впливає на поведінку. Програма функціонувала як цілісна система, а не сукупність окремих заходів. Водночас результати вказують на необхідність тривалого та системного впливу, оскільки частина молоді залишається у середовищі з домінуванням тютюнопаління.

Загалом результати підтверджують можливість досягнення відчутних змін навіть у короткостроковій перспективі. Програма продемонструвала ефективність у впливі на знання, соціальні установки та поведінкові практики молоді. Отримані результати обґрунтовують доцільність подальшого впровадження та розширення подібних ініціатив у сільських громадах.

Висновки до розділу 3

У межах розділу було розроблено та апробовано програму профілактики тютюнопаління серед сільської молоді з урахуванням результатів попереднього дослідження. Запропонована програма спиралася на реальні соціальні умови громади, особливості молодіжного середовища та виявлені мотиви тютюнопаління. Особлива увага приділялася соціальному впливу, груповим нормам і доступності тютюнових виробів як ключовим чинникам ризику. Програма мала комплексний характер і поєднувала інформаційні, інтерактивні та практичні форми роботи. Пріоритетом виступало активне залучення молоді до участі, що сприяло наближенню профілактичних заходів до реального досвіду учасників. У результаті діяльність набула прикладного та соціально орієнтованого змісту.

У розділі розкрито структуру профілактичної програми, її мету, завдання та етапи реалізації. Кожен етап був спрямований на вирішення конкретних профілактичних завдань – від підвищення обізнаності до формування навичок відмови від тютюнопаління у соціальних ситуаціях. Зміст програми передбачав послідовність і логічну завершеність, що сприяло закріпленню отриманих знань і установок. Значну роль відігравали групові обговорення, які створювали умови для відкритого висловлення поглядів і обміну досвідом. Практичні елементи забезпечували перенесення знань у повсякденну поведінку. Рівень особистої залученості молоді суттєво підвищився. У підсумку діяльність орієнтувалася не лише на інформування, а й на трансформацію соціальних моделей поведінки.

Організація та реалізація програми на базі Центру надання соціальних послуг Лохвицької міської ради засвідчила можливість ефективної профілактичної роботи в умовах сільської громади. Взаємодія соціальних працівників з молоддю будувалася на принципах довіри, відкритості та добровільності. Адаптація заходів до вікових і соціальних особливостей учасників сприяла підвищенню результативності. Програма була інтегрована у діяльність громади без значних організаційних ускладнень, що підтверджує її практичну придатність. Реалізація заходів активізувала молодь і підвищила рівень її соціальної включеності. Профілактична діяльність набула системного характеру.

Аналіз результатів впровадження програми засвідчив позитивні зміни у ставленні молоді до тютюнопаління. Учасники почали критичніше оцінювати цю практику, особливо у колі друзів та однолітків. Частина молоді відзначила зниження частоти куріння або повну відмову від нього, що свідчить про наявність поведінкових зрушень. Навіть за відсутності змін у поведінці простежується зростання усвідомленості та відповідальності за власний вибір. Важливим результатом стало розширення альтернативних форм дозвілля, що зменшує ризик повернення до попередніх моделей поведінки. Програма справила комплексний вплив на різні аспекти життя молоді.

Отримані результати підтвердили визначальну роль соціального середовища у формуванні та подоланні тютюнових практик. Учасники змогли переосмислити вплив групових норм і сформувати здатність відстоювати власну позицію. Профілактична робота будувалася на діалозі та підтримці, що сприяло формуванню довіри до соціальних інституцій громади. Молодь позитивно оцінила організацію заходів і виявила готовність брати участь у подібних програмах надалі. Така реакція свідчить про соціальну значущість профілактичної діяльності та перспективи її розвитку.

Узагальнення результатів розділу дозволяє стверджувати, що розроблена та реалізована програма виступає ефективним інструментом профілактики тютюнопаління серед сільської молоді. Зміст і структура відповідають потребам

громади та враховують соціальні чинники, що впливають на поведінку молодих людей. Програму доцільно рекомендувати для подальшого впровадження у діяльність центрів соціальних послуг. Можливість адаптації до умов інших громад розширює сферу її застосування. Подальший розвиток варто пов'язувати з довготривалою реалізацією та розширенням цільової аудиторії, що сприятиме закріпленню профілактичного ефекту та формуванню здорового соціального середовища.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання кваліфікаційної роботи було досягнуто поставленої мети – здійснено теоретичне обґрунтування та практичну розробку програми соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді, а також проаналізовано її потенційну ефективність у реальних умовах територіальної громади.

У межах виконання першого завдання проведено глибокий теоретичний аналіз тютюнопаління як соціального явища. Встановлено, що ця поведінка формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників – соціальних норм, прикладу найближчого оточення, доступності тютюнових виробів та особливостей дозвілля. Особливо важливим є те, що в умовах сільської місцевості тютюнопаління часто не сприймається як проблема, а розглядається як звична частина повсякденного життя. Це значно ускладнює профілактичну роботу та вимагає соціально орієнтованих підходів.

У межах другого завдання здійснено емпіричне дослідження, яке дозволило отримати конкретні дані про масштаби поширення тютюнопаління серед сільської молоді. Результати анкетування показали, що більшість респондентів мають досвід куріння, причому значна частина практикує його регулярно або епізодично. Виявлено, що основними мотивами першої спроби є вплив друзів, соціальні традиції у компанії та прагнення відповідати груповим нормам. Дані інтерв'ю підтвердили, що тютюнопаління виконує функцію соціальної інтеграції та підтримується через неформальні правила поведінки у молодіжному середовищі.

Окремо встановлено, що суттєвими бар'єрами для відмови від тютюнопаління є легка доступність тютюнових виробів та відсутність системної профілактичної роботи у громаді. Водночас виявлено важливий позитивний ресурс – більшість молоді усвідомлює негативні наслідки куріння і висловлює готовність брати участь у профілактичних заходах. Це свідчить про наявність потенціалу для змін та ефективної соціальної роботи.

У межах третього завдання було розроблено програму соціальної профілактики тютюнопаління серед сільської молоді. Її ключовою особливістю є комплексність та орієнтація на зміну соціального середовища, а не лише індивідуальної поведінки. Програма поєднує інформаційні заходи, тренінгову роботу та організацію альтернативного дозвілля, що дозволяє зменшити соціальну привабливість тютюнопаління. Важливим результатом є також активне залучення самої молоді до реалізації заходів, що підвищує їхню ефективність та стійкість.

Аналіз результатів впровадження програми показав позитивні зміни у ставленні молоді до тютюнопаління. Спостерігається підвищення рівня обізнаності, формування більш критичного сприйняття куріння та зростання інтересу до альтернативних форм дозвілля. Особливо значущим є зниження впливу групового тиску та поступове формування нових соціальних норм у молодіжному середовищі.

Загалом результати дослідження підтверджують, що ефективна профілактика тютюнопаління серед сільської молоді можлива лише за умови комплексного соціального підходу, який враховує специфіку місцевого середовища, активізує ресурси громади та передбачає безпосередню участь молоді. Розроблена програма може бути використана як практичний інструмент у діяльності соціальних працівників, освітніх закладів та органів місцевого самоврядування.

Таким чином, усі завдання дослідження виконані у повному обсязі, а поставлена мета досягнута.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вживання тютюнових та нікотинових виробів серед підлітків. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://www.phc.org.ua/news/vzhivannya-tyutyunovikh-ta-nikotinovikh-virobiv-sered-pidlitkiv> (дата звернення: 01.12.2025).
2. Всесвітній день без тютюну 2023: прогрес України та результати опитування. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/news/vsesvitniy-den-bez-tyutyunu-2023-progres-ukraini-ta-rezultati-opituvannya> (дата звернення: 01.12.2025).
3. Габелкова О. Є. Особистісні особливості студентської молоді, що схильна до тютюнової залежності. *Innovative development of science, technology and education*. Vancouver. Perfect Publishing. 2024. С. 447.
4. ГО «Життя». Аналітичний звіт щодо вживання тютюнових і нікотинових виробів в Україні. 2024. URL: <https://center-life.org> (дата звернення: 01.12.2025).
5. Дармокрик У. Аналіз мотиваційних чинників вживання електронних сигарок у різних вікових категоріях. *Scientia. Collection of scientific papers*. Montreal. 2025. С. 271–275.
6. Демченко І. С., Васильківський П. М. Механізми сприяння особам, які бажають припинити курити в Україні. *Морська медицина*. 2023. № 13.
7. Деркач С., Благая А., Талабко Ю. Порівняльна гігієнічна оцінка електронних впливів та звичайних сигарет на показники пульсоксиметрії. *Екологічні та гігієнічні проблеми сфери життєдіяльності людини*. 2021. С. 74–75.
8. Дівак В. В., Слободянюк А. В. Проблеми тютюнопаління у молодіжному середовищі. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/20254/4616.pdf> (дата звернення: 01.12.2025).
9. ДіФранца Дж. Залежність з першої сигарети. *У світі науки*. 2018. № 8. С. 60–66.

10. Замогильний Д. О., Маценко Л. М. Виховання у студентів несприйнятливості до тютюнопаління. *Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників*. 2025. С. 97.
11. Звіт ВООЗ про глобальну тютюнову епідемію 2023. Всесвітня організація охорони здоров'я. URL: <https://www.who.int> (дата звернення: 01.12.2025).
12. Іщенко С. Використання електронних сигарет серед молоді: аналіз розповсюдженості та потенційних наслідків. *Universum*. 2025. № 19. С. 123–129.
13. Ківерник О., Петричук П. Причини поширеності тютюнопаління серед студентів ЗВО та рекомендації щодо зменшення поширеності. *Physical Culture and Sport: Scientific Perspective*. 2025. Т. 1. № 1. С. 27–34.
14. Кіюн І. Д. Літературний огляд на проблему тютюнопаління та вплив засобів для нагрівання тютюну на стан тканин пародонта. 2022. С. 162.
15. Кожен п'ятий підліток в Україні курить електронні сигарети. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://unn.ua/en/news/every-fifth-teenager-in-ukraine-smokes-electronic-cigarettes-ministry-of-health-report> (дата звернення: 01.12.2025).
16. Корінчак Л. М. Тютюнопаління та його наслідки. *Збірник наукових праць VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Харків. 2018. С. 425–428.
17. Крамченкова В. О. Мотиваційно-потребова модель тютюнової адиктивної поведінки. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2017. № 56. С. 96–108.
18. Кукушкін В. Н. Вейпінг як соціальний феномен: безпечна альтернатива тютюнопаління або джерело важких наслідків для здоров'я підлітків та молоді. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 36. С. 134–138.
19. Тютюнопаління: як побороти залежність. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://moz.gov.ua/article/news/kurinnja-jak-poboroti-zalezhnist> (дата звернення: 01.12.2025).

- 20.Латіна Г. О., Заїкіна Г. Л., Завадська М. М. Проблема тютюнопаління серед сучасних підлітків. Суми. 2023. URL: <https://vpbim.com.ua/wp-content/uploads/2023/03/40-10.pdf> (дата звернення: 01.12.2025).
- 21.Лук'янець Т. П., Пархоменко В. В., Шмалей С. В. Методи профілактики шкідливих звичок серед неповнолітніх. Київ. 2019. 85 с.
- 22.Лях І., Спирін Т., Мальцева О. Корекція гігієнічних засад здорового способу життя молоді, що навчається. *Матеріали підсумкової наукової студентської конференції Ужгородського національного університету*. Ужгород. 2023. С. 121–126.
- 23.Махновська І. Р., Кубицька К. В., Куценко Н. Л. Аналіз поширеності тютюнопаління в Україні під час війни та його наслідки для військовослужбовців. *Актуальні питання підготовки та наукової діяльності магістрів*. 2023. С. 62.
- 24.Мельник А. О., Маценко Л. М. Виховання у студентів несприйнятливості до тютюнопаління. *Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників*. 2023. С. 108.
- 25.Міністерство охорони здоров'я України. Вплив тютюнопаління на здоров'я населення та ефективність програм боротьби з тютюновою залежністю. 2023. URL: <https://www.moz.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2025).
- 26.Міністерство охорони здоров'я України. Посилення обмежень проти тютюнопаління дозволило скоротити поширеність тютюнопаління на 36% протягом 12 років. Міністерство охорони здоров'я України. Київ, 2023. 3 квітня. Режим доступу: <https://moz.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2025).
- 27.Нечитайло Л. Я., Чорна К. О. Особливості впливу тютюнопаління, алкоголю і наркотиків на організм молодих людей. *Current challenges of science and education. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference*. Berlin. MDPC Publishing. 2024. С. 89.

28. План припинення тютюнопаління, який допоможе позбутись залежності. Центр громадського здоров'я МОЗ України. URL: <https://phc.org.ua/news/zakhistis-erce-plan-pripinennya-kurinnya-yakiy-dopomozhe-pozbutis-zalezhnosti> (дата звернення: 01.12.2025).
29. Полтавщина: проведено просвітницький захід про шкodu тютюнопаління. URL: <https://dpss.gov.ua/news/poltavshchyna-provedeno-prosvitnytskyi-zakhid-pro-shkodu-kurinnia> (дата звернення: 01.12.2025).
30. Пономарьова К. В., Бондаренко О. Є., Євдоченко С. М. Здоров'язбережувальні технології у формуванні здоров'я студентської молоді. *Транспортна та будівельна галузі: тенденції розвитку та стратегічні ініціативи*. 2023. С. 168.
31. Про заборону реклами тютюнових виробів та електронних сигарет. URL: https://biz.ligazakon.net/news/220765_z-11-lipnya-v-ukran-zaboroneno-reklamutyutyunovikh-virobv-ta-elektronnikh-sigaret (дата звернення: 01.12.2025).
32. Профілактика та запобігання тютюнопаління. Київський інститут сучасних інформаційних технологій КНЕУ. URL: https://www.kisit.kneu.edu.ua/?page_id=6484 (дата звернення: 01.12.2025).
33. Різник О. І. Тютюнопаління серед підлітків. *International scientific innovations in human life. Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference*. Manchester. Cognum Publishing House. 2022. С. 145–148.
34. Рогач І. М., Керецман А. О., Погоріляк Р. Ю., Рего О. Ю. Поширеність тютюнопаління та вживання алкоголю серед школярів м. Ужгорода як одна із основних медико-соціальних проблем сучасності. *Вісник проблем біології і медицини*. 2020. Вип. 2 (156). С. 324–327.
35. Рогозіна Л. А., Слободянюк А. В. Взаємозв'язок здоров'я та тютюнопаління. URL:

<http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10576/148.pdf> (дата звернення: 01.12.2025).

36. Слабкий Г. О., Кручаниця В. В., Анікієнко Д. С. Тютюнопаління підлітками як проблема громадського здоров'я на регіональному рівні. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects*. Berlin. MDPC Publishing. 2022. С. 1006–1013.
37. Ступницький В. О. Вживання тютюнових та нікотинових виробів серед підлітків. URL: <https://phc.org.ua/news/vzhivannya-tyutyunovikh-ta-nikotinovikh-virobiv-sered-pidlitkiv> (дата звернення: 01.12.2025).
38. Ступницький В. О. Політики державного регулювання обігу тютюнових та нікотинових виробів в Україні. Львів. УКУ. 2025. 133 с.
39. Супрун Е. В. Тютюнопаління. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/7621/tyutyunopalinnya-tp> (дата звернення: 01.12.2025).
40. Тест Фагерстрьома на визначення нікотинової залежності. URL: <https://www.medical.te.ua/ua/news-1-0-218-test-fagerstrema-na-viznachennya-nikotinovoi-zalezhnosti> (дата звернення: 01.12.2025).
41. Трухманова С.Л., Нетребін Л.І., Стельмашук А.О., Трухманова О.І., Чандра Саху Б. Проблема тютюнопаління серед першокурсників медичного університету. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2018. Т. 22, №4. С. 28. [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2018-22\(4\)-28](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2018-22(4)-28)
42. Формуємо здорову націю: молодь проти тютюну. URL: <https://tr.cdc.gov.ua/news/formuyemo-zdorovu-natsiyu-molod-proty-tyutyunu> (дата звернення: 01.12.2025).
43. Хоміцька В. М., Підвальна О. В., Булейченко О. В. Стан проблеми тютюнопаління серед студентів перших курсів ЗВО. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15. 2022. Вип. 5 (150). С. 109–112. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2022.5(150).23.

44. Чапляк А. П., Романів О. П., Надь Б. Я. Проблеми профілактики тютюнопаління серед підлітків. *Економіка і право охорони здоров'я*. 2018. № 2 (8). С. 142–143.
45. Чорна В.В. та ін. Тютюнопаління серед здобувачів вищої медичної освіти – реальна загроза сьогодення. *Вісник ВНМУ*. 2023. Т. 27, №1. 24. [https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2023-27\(1\)-24](https://doi.org/10.31393/reports-vnmedical-2023-27(1)-24)
46. Я кидаю курити. Всеукраїнський інформаційний ресурс з відмови від тютюнопаління. URL: <https://stopsmoking.org.ua> (дата звернення: 01.12.2025).
47. Як запобігти тютюнопалінню серед підлітків. URL: <https://znam.gov.ua/news/1753420043> (дата звернення: 01.12.2025).
48. Ящук Л. Б. Моніторинг шкідливих чинників, динаміки і тенденцій тютюнопаління серед української молоді. *Вісник Черкаського державного технологічного університету*. 2022. № 3. С. 84–93.
49. Chorna V. V., Khliestova S. S., Shevchuk T. I., Kolomiets V. V., Khliestova I. V. Tobacco smoking among higher medical education students is a real threat today. *Reports of Vinnytsia National Medical University*. 2023. Vol. 27. No. 1. P. 133–137.
50. Lo J., Patel P., Roberts B. A systematic review on tobacco use among civilian populations affected by armed conflict. *Tobacco Control*. 2016. Vol. 25. No. 2. P. 129–140.
51. Shynkarenko I., Lukomska A. Psychological study of anxiety manifestations in people with nicotine addiction. *SWorldJournal*. 2024. No. 27. P. 121–129.
52. Skipalskyi A., Habicht J., Ciobanu A., Tarasenko Y., Skapa T. Tobacco control in complex emergencies: Policy case study of Ukraine. *Tobacco Prevention and Cessation*. 2025. Vol. 11.
53. Saffer H., Chaloupka F. The effect of tobacco advertising bans on tobacco consumption. *Journal of Health Economics*. 2000. Vol. 19, No. 6. P. 1117–1137.

- 54.Sargent J. D., Dalton M. A. Exposure to smoking in movies and adolescent smoking initiation. *The Lancet*. 2001. Vol. 357, No. 9249. P. 281–285.
- 55.Sawyer S. M., Afifi R. A., Bearinger L. H. Adolescence: a foundation for future health. *The Lancet*. 2012. Vol. 379, No. 9826. P. 1630–1640.
- 56.Simons-Morton B., Farhat T. Recent findings on peer group influences on adolescent smoking. *Journal of Primary Prevention*. 2010. Vol. 31, No. 4. P. 191–208.
- 57.Song A. V., Morrell H. E. R., Cornell J. L. Perceptions of smoking-related risks and benefits as predictors of adolescent smoking initiation. *American Journal of Public Health*. 2009. Vol. 99, No. 3. P. 487–492.
- 58.Stead M., Hastings G. Social marketing effectiveness in tobacco control. *Tobacco Control*. 2008. Vol. 17, No. 3. P. 189–193.
- 59.Sussman S. Prevention of tobacco use: A review of youth programs. *Health Psychology Review*. 2013. Vol. 7, No. 1. P. 1–17.
- 60.Sussman S., Sun P., Dent C. W. A meta-analysis of teen cigarette smoking cessation programs. *Health Psychology*. 2006. Vol. 25, No. 5. P. 549–557.
- 61.U.S. Department of Health and Human Services. Preventing tobacco use among youth and young adults: A report of the Surgeon General. Atlanta, 2012. 899 p.
- 62.World Health Organization. WHO report on the global tobacco epidemic 2021: addressing new and emerging products. Geneva, 2021. 212 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вивчення поширеності тютюнопаління серед сільської молоді

Блок 1. Загальні відомості

1. Ваша стать:

☐ чоловіча

☐ жіноча

2. Ваш вік:

☐ 16–18 років

☐ 19–21 рік

☐ 22–25 років

3. Ви проживаєте:

☐ у селі

☐ у селищі

4. Ваш основний статус на даний момент:

☐ навчаюсь

☐ працюю

☐ поєдную навчання і роботу

☐ тимчасово не навчаюсь і не працюю

Блок 2. Досвід тютюнопаління

5. Чи маєте Ви досвід тютюнопаління (сигарети, електронні сигарети, інші вироби)?

☐ так, курю регулярно

☐ так, курю іноді

☐ мав(ла) досвід, але зараз не курю

☐ ніколи не кутив(ла)

6. У якому віці Ви вперше спробували курити?

☐ до 14 років

☐ 14–16 років

☐ 17–18 років

☐ після 18 років

☐ не пробував(ла)

7. Як часто Ви курите зараз (якщо маєте такий досвід)?

☐ щодня

☐ кілька разів на тиждень

☐ рідше одного разу на тиждень

☐ не курю

Блок 3. Умови та ситуації тютюнопаління

8. У яких ситуаціях Ви найчастіше курите? (можна обрати кілька варіантів)

☐ під час спілкування з друзями

☐ на дозвіллі

☐ після навчання або роботи

☐ під час свят або зустрічей

☐ в інших ситуаціях

9. Де зазвичай відбувається тютюнопаління?

☐ на вулиці

☐ у компанії друзів

☐ вдома

☐ у громадських місцях

☐ інше

10.3 ким Ви зазвичай курите?

☐ з друзями

☐ з однолітками

- ☐ наодинці
- ☐ з членами родини
- ☐ не курю

Блок 4. Соціальне оточення та норми

11. Чи є серед Вашого найближчого оточення люди, які курять?

- ☐ так, більшість
- ☐ так, декілька
- ☐ майже немає
- ☐ немає

12. Як у Вашому середовищі зазвичай ставляться до тютюнопаління?

- ☐ сприймають як звичайну справу
- ☐ нейтрально
- ☐ переважно негативно
- ☐ важко відповісти

13. Чи впливало оточення на Ваше рішення спробувати або продовжити курити?

- ☐ так
- ☐ скоріше так
- ☐ скоріше ні
- ☐ ні

Блок 5. Мотиви та причини

14. Що стало основною причиною першої спроби тютюнопаління?

- ☐ цікавість
- ☐ приклад друзів
- ☐ бажання бути «як усі»
- ☐ традиції у компанії
- ☐ інше

15.Що, на Вашу думку, найчастіше спонукає молодь у селі курити?

- ☐ вплив однолітків
- ☐ відсутність занять у вільний час
- ☐ доступність тютюнових виробів
- ☐ відсутність профілактичних заходів
- ☐ звичка в оточенні

Блок 6. Ставлення та наслідки

16.Як Ви загалом ставитеся до тютюнопаління?

- ☐ позитивно
- ☐ нейтрально
- ☐ негативно

17.Чи, на Вашу думку, тютюнопаління впливає на:

- навчання / роботу: ☐ так ☐ ні
- участь у громадському житті: ☐ так ☐ ні
- сприйняття з боку інших: ☐ так ☐ ні

18.Чи підтримали б Ви профілактичні заходи проти тютюнопаління у своїй громаді?

- ☐ так
- ☐ скоріше так
- ☐ скоріше ні
- ☐ ні

Гайд напівструктурованого інтерв'ю з сільською молоддю

Блок 1. Досвід і повсякденні практики

- Чи стикалися Ви з тютюнопалінням у своєму житті?
- За яких обставин Ви вперше побачили або спробували тютюнопаління?
- Коли зазвичай молодь у Вашому селі курить?
- Де це відбувається найчастіше?

Блок 2. Соціальне оточення

- Яку роль у курінні відіграють друзі та знайомі?
- Чи важливо для молоді бути частиною компанії, де курять?
- Як реагують оточуючі, якщо хтось не курить?

Блок 3. Соціальні норми та традиції

- Як у Вашому селі загалом ставляться до тютюнопаління молоді?
- Чи вважається це звичайною справою?
- Чи помічали Ви, що тютюнопаління є частиною традицій у компаніях однолітків?

Блок 4. Доступність та профілактика

- Наскільки легко молоді придбати тютюнові вироби?
- Чи є у громаді заходи, спрямовані проти тютюнопаління?
- Чи обговорюється ця проблема у школі, закладах або громаді?

Блок 5. Ставлення та вплив

- Як Ви особисто ставитеся до тютюнопаління?
- Чи помічаєте Ви вплив тютюнопаління на навчання, роботу або спілкування?
- Чи впливає тютюнопаління на те, як людину сприймають у громаді?

Завершальна частина

- На Вашу думку, що могло б зменшити поширення тютюнопаління серед молоді?
- Чи хотіли б Ви щось додати з власного досвіду?

Додаток В

**Узагальнені результати анкетування щодо поширеності тютюнопаління
серед сільської молоді**

№ респондента	Вік	Стать	Статус	Досвід тютюнопаління	Частота тютюнопаління	Типові ситуації тютюнопаління	З ким зазвичай палить	Особи, що палять у найближчому	Ставлення до тютюнопаління	Основна причина першої спроби	Вплив
1	17	ж	навчається	палить іноді	рідше 1 разу на тиждень	під час спілкування з друзями	з однолітками	більшість	нейтральне	цікавість	ні
2	19	ч	навчається	палить регулярно	щодня	після навчання	з друзями	більшість	нейтральне	приклад друзів	так
3	21	ж	навчається	не палить	—	—	—	декілька	негативне	—	ні
4	18	ч	навчається	палить іноді	кілька разів на тиждень	на дозвіллі	з друзями	декілька	нейтральне	бажання бути «як усі»	ні
5	23	ж	працює	мав(ла) досвід тютюнопаління	не палить	—	—	майже немає	негативне	традиції у компанії	ні
6	25	ч	працює	палить регулярно	щодня	після роботи	наодинці	більшість	нейтральне	приклад друзів	так
7	16	ж	навчається	не палить	—	—	—	декілька	негативне	—	ні
8	20	ч	навчається	палить іноді	рідше 1 разу	під час свят	з друзями	декілька	нейтральне	цікавість	ні

					на тижд ень						
9	22	ж	працю є	мав(ла) досвід тютюнопа ління	не палит ь	—	—	майже немає	негатив не	тиск середов ища	ні
10	24	ч	працю є	палить регулярно	кільк а разів на тижд ень	на дозвіллі	з друзями	більші сть	позити вне	традиці ї у компані ї	та к
11	15	ж	навчас ться	не палить	—	—	—	майже немає	негатив не	—	ні
12	19	ч	навчас ться	палить іноді	кільк а разів на тижд ень	під час спілкув ання з друзями	з одноліт ками	декіль ка	нейтра льне	прикла д друзів	ні

Додаток Г

**Узагальнені результати напівструктурованого інтерв'ю щодо
тютюнопаління серед сільської молоді**

№ респондента	Досвід тютюнопаління	Обставини першої спроби	Частота тютюнопаління	Типові місця тютюнопаління	Роль друзів / оточення	Соціальні норми	Доступність тютюнових виробів	Ставлення до тютюнопаління	Вплив на навчання / роботу / спілкування	Пропозиції щодо профілактики
1	палить іноді	цікавість, друзі	рідше 1 р/тиж	у компанії друзів	важлива роль	нейтральне	легко придбати	нейтральне	не впливає	більше заходів для молоді, інформація
2	палить регулярно	приклад друзів	щодня	після навчання	сильний вплив	сприймають як норму	легко	нейтральне	заважає концентрації	просвітницькі кампанії
3	не палить	—	—	—	—	негативне	недоступно	негативне	—	залучення до спорту, гуртків
4	палить іноді	бажання бути «як усі»	кілька р/тиж	на дозволені	серед друзів	нейтральне	помірне	нейтральне	незначний вплив	тренінги, конкурси
5	мав досвід	традиції у компанії	не палить	—	вплив невеликий	негативне	не завжди легко	негативне	—	інформаційні лекції
6	палить регулярно	приклад друзів	щодня	вдома / наодинці	серед друзів	сприймають як норму	легко	нейтральне	відволікає від роботи	організація клубів / гуртків

7	не палит ь	—	—	—	—	негатив не	недост упно	негати вне	—	залучення до волонтерс тва
8	палит ь іноді	цікавіс ть	рід ше 1 р/ти ж	свята, компан ія	важли ва роль	нейтра льне	легко	нейтра льне	незначн ий вплив	інформаці йні зустрічі
9	мав досвід	тиск середо вища	не пал ить	—	невел икий вплив	негатив не	не завжди легко	негати вне	—	консульта ції, лекції
10	палит ь регул ярно	традиці ї у компан ії	кіль ка р/ти ж	дозвілл я, зустріч і	серед друзів	сприйм ають як норму	легко	позити вне	впливає на спілкув ання	заходи з альтернат ивного дозвілля
11	не палит ь	—	—	—	—	негатив не	недост упно	негати вне	—	залучення до спорту та культури
12	палит ь іноді	прикла д друзів	кіль ка р/ти ж	під час спілкув ання з друзям и	важли ва роль	нейтра льне	легко	нейтра льне	незначн ий вплив	тренінги та інформаці йні бесіди

Додаток Д

**Анкета для оцінки ефективності профілактичної програми тютюнопаління
серед сільської молоді**

Блок 1. Загальні відомості

1. Ваша стать:
 - ☐ чоловіча
 - ☐ жіноча
2. Ваш вік:
 - ☐ 15–17 років
 - ☐ 18–20 років
 - ☐ 21–25 років
3. Ваш основний статус:
 - ☐ навчаюсь
 - ☐ працюю
 - ☐ поєдную навчання і роботу
4. Чи брали Ви участь у заходах профілактичної програми?
 - ☐ так, регулярно
 - ☐ так, у кількох заходах
 - ☐ так, одноразово

Блок 2. Поінформованість та сприйняття програми

5. Чи зрозумілою для Вас була мета профілактичної програми?
 - ☐ так
 - ☐ частково
 - ☐ ні
6. Які заходи програми були для Вас найбільш корисними? (можна обрати кілька варіантів)
 - ☐ групові бесіди

- ☐ тренінги / обговорення
- ☐ інформаційні зустрічі
- ☐ заходи з дозвілля
- ☐ індивідуальні консультації

7. Чи вважаєте Ви подану інформацію актуальною для молоді у селі?

- ☐ так
- ☐ скоріше так
- ☐ скоріше ні
- ☐ ні

Блок 3. Зміни у ставленні до тютюнопаління

8. Як змінилося Ваше ставлення до тютюнопаління після участі у програмі?

- ☐ стало більш негативним
- ☐ не змінилося
- ☐ важко відповісти

9. Чи почали Ви критичніше ставитися до тютюнопаління у компанії друзів?

- ☐ так
- ☐ частково
- ☐ ні

10. Чи легше Вам тепер відмовитися від тютюнопаління у соціальних ситуаціях?

- ☐ так
- ☐ частково
- ☐ ні
- ☐ не палю

Блок 4. Поведінкові зміни

11. Чи вплинула програма на Вашу власну поведінку щодо тютюнопаління?

- ☐ перестав(ла) палити

☐ зменшив(ла) частоту

☐ не вплинула

☐ не палю

12. Чи помітили Ви зміни у ставленні до тютюнопаління серед Ваших друзів після програми?

☐ так

☐ частково

☐ ні

13. Чи стали Ви більше залучатися до альтернативних форм дозвілля?

☐ так

☐ частково

☐ ні

Блок 5. Оцінка організації програми

14. Як Ви оцінюєте організацію профілактичної програми?

☐ дуже добре

☐ добре

☐ задовільно

☐ незадовільно

15. Чи комфортно Вам було брати участь у заходах програми?

☐ так

☐ частково

☐ ні

16. Чи варто, на Вашу думку, продовжувати такі програми у громаді?

☐ так

☐ скоріше так

☐ скоріше ні

☐ ні

Блок 6. Пропозиції та зауваження

17.Що, на Вашу думку, варто покращити у профілактичній роботі з молоддю?

18.Які заходи Ви хотіли б бачити у майбутньому?